

^{750H} ELEKTRONİK DELİLLER IŞIĞINDA DELİL BAŞLANGICI VE UYGULAMA ALANI

(THE INITIAL EVIDENCE AND ITS SCOPE OF APPLICATION IN THE LIGHT OF ELECTRONIC EVIDENCE)

Dr. Öğr. Üyesi Nihat GÜMAN ^{751*} ^{752**}

ÖZ

Delil başlangıcı kavramı, senetle ispat kuralının katı uygulandığı hukuk sistemlerinde, tanık ve takdirî delillerin kullanılabilmesi için oluşturulan özel bir kolaylık mekanizması olarak ele alınmıştır. Kökeni Fransız hukukuna dayanan bu kavram, hukuk sistemimize Cumhuriyet dönemindeki kanunlaştırma süreçleriyle girmiş; 1086 sayılı HUMK ve daha sonra 6100 sayılı HMK ile sistem modernize edilmiştir. Delil başlangıcı, iddia konusu hukukî işlemin tamamen ispatını sağlamamakla birlikte, o işlemin gerçekleşmiş olabileceğine dair olası bir kanaat oluşturabilecek belge niteliği taşır. Çalışmada delil başlangıcının hukukî niteliği üzerinde durulmuş; senetle ispat zorunluluğu kapsamında kesin delilin varlığı yerine, takdirî delillerin kullanılabilmesi esnek bir yaklaşımın benimsendiği belirtilmiştir. Senetle ispat kuralının kamu düzeni olmaktan ziyade taraflar arasında anlaşma yoluyla aşılabileceği vurgulanmış, delil başlangıcının ise bu kuralı yumuşatan, takdirî delillerin önünü açan araçlardan biri olduğu ifade edilmiştir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte, elektronik veri ve elektronik belgelerin de delil başlangıcı kapsamında değerlendirilmesi konusu tartışılmıştır. Çalışmada WhatsApp mesajları, elektronik posta, faks, ses kayıtları, video ve fotoğraf gibi elektronik verilerin, gerekli teknik ve hukukî şartları taşıması halinde delil başlangıcı vasfı kazanabileceği açıklanmış; bu belgelerin ispatta kullanılırken kaynak, içerik bütünlüğü ve veri bütünlüğünün bozulması risklerinin dikkate alınması gerektiği vurgulanmıştır. Delil başlangıcı kavramı hem klasik yazılı belgeler hem de modern elektronik veriler için esnek bir ispat aracıdır. Hukuk

^{750H} Eserin Dergimize geliş tarihi: 17.04.2025. İlk hakem raporu tarihi: 28.04.2025. İkinci hakem raporu tarihi: 06.05.2025. Onaylanma Tarihi: 21.05.2025.

^{751*} Doktor Öğretim Üyesi, Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Anabilim Dalı.

^{752**} Yazarın ORCID belirleyicisi: 0000-0003-0019-9745.

Eser Atıf Şekli: Nihat Güman “Elektronik Deliller Işığında Delil Başlangıcı ve Uygulama Alanı”, YÜHFD, C.XXII, 2025/2, s.723-758.

muhakemelerindeki değişen ihtiyaçlar ve teknolojik gelişmeler, delil başlangıcının kapsamının genişlemesine ve farklı belge türlerinin, belirli koşullar altında ispat gücüne sahip olmasına imkân tanımıştır. Böylece mahkemeler, somut olayların çözümünde daha geniş bir delil yelpazesi arasından gerçeğe ulaşmak için çeşitli ispat araçlarını değerlendirebilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Elektronik Delil, Delil Başlangıcı, Delil Niteliği, Elektronik Belge, Senetle İspat.*

ABSTRACT

The concept of "début de preuve" (preliminary evidence) has been regarded as a special facilitative mechanism in legal systems where the rule of proof by written document is applied strictly, enabling the use of testimonial and discretionary evidence. Originating from French law, this concept was incorporated into the Turkish legal system during the codification processes of the Republican era, initially under the former CCP No. 1086 and subsequently modernized with the current CCP No. 6100. Preliminary evidence does not fully establish the legal transaction in question but constitutes a document that provides an indication suggesting the possibility that such a transaction may have occurred. This study focuses on the legal nature of preliminary evidence and emphasizes that, within the framework of the rule of proof by document, a more flexible approach has been adopted whereby the existence of conclusive evidence is not strictly required, allowing for the use of discretionary means of proof. It is highlighted that the rule of proof by document is not a matter of public order and may be waived by agreement between the parties. Preliminary evidence, in this context, serves as one of the mechanisms that soften the rigidity of the rule and pave the way for the admissibility of discretionary evidence. With technological advancements, the inclusion of electronic data and electronic documents within the scope of preliminary evidence has also been discussed. The study explains that, if certain technical and legal conditions are met, electronic data such as WhatsApp messages, emails, faxes, audio recordings, videos, and photographs may qualify as preliminary evidence. It is emphasized, however, that while using such documents in legal proceedings, risks such as alteration of source, content integrity, and data integrity must be considered. The concept of preliminary evidence functions as a flexible means of proof for both classical written documents and modern electronic data. The evolving needs of civil proceedings and technological progress have allowed the scope of preliminary evidence to

expand, enabling various types of documents to acquire probative value under specific conditions. Thus, courts are now able to consider a broader range of evidentiary tools to reach the truth in resolving concrete disputes.

Keywords: *Digital Evidence, Beginning of Evidence, Nature of Evidence, Electronic Document, Proof by Instrument.*

Giriş

Delil başlangıcı kavramı, hukuk yargılamalarında senetle ispat kuralının katı uygulandığı durumlarda, tarafların ileri sürdükleri vakıaların ispatı için alternatif ve esnek bir yöntem olarak ortaya çıkmıştır. Bu yöntem, esasen Fransız hukuk sistemine dayanmaktadır ve Cumhuriyet dönemindeki kanunlaştırma süreçleriyle Türk hukukuna uyarlanarak kendine yer bulmuştur. Geleneksel senetle ispat zorunluluğu, belgelerin kesin delil niteliği taşımasını şart koşarken, delil başlangıcı uygulaması bu katılığı yumuşatarak takdiri delillerin kullanılmasına olanak tanımaktadır. Böylece hukukî işlemlerin kesin olarak ispat edilemediği durumlarda, mahkemeler delil başlangıcı sayesinde olayın varlığına ilişkin olası göstergeleri değerlendirebilmektedir.

Osmanlı döneminde İslam hukukunun etkileriyle şekillenen delil uygulamaları, geniş bir tanık delili esasına dayalıdır. Ancak modern hukuk sistemine geçiş sürecinde, senetle ispat kuralı gibi kesin kurallar getirilmiş ve bunların katı yorumlanması istenmiştir. Bu bağlamda delil başlangıcı kavramı, senet zorunluluğunun aşılmasına yönelik istisnâ bir mekanizma olarak ortaya çıkmıştır. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle birlikte, delil başlangıcı kavramının temel unsurları yeniden düzenlenmiş ve kapsamı genişletilmiştir. Bu düzenleme, delilin sadece yazılı formda olması şartını ortadan kaldırarak, daha çeşitli nitelikteki belgelerin ispat sürecinde kullanılabilmesine imkân sağlamıştır. Teknolojinin ve elektronik iletişim araçlarının hızla gelişmesiyle birlikte, hukuk sistemi de bu dönüşüme ayak uydurmak durumunda kalmıştır. Elektronik posta, faks, ses kaydı, fotoğraf ve video gibi elektronik veriler, uygun şartları taşıdıkları takdirde artık delil başlangıcı özelliği kazanabilmektedir. Böylece mahkemeler elektronik belgeleri de değerlendirme olanağı bulmuş, ispat sürecinde modern teknolojinin sunduğu kolaylıklardan yararlanmıştır.

Delil başlangıcının hukukî nitelikleri, sadece bir belgenin varlığıyla sınırlı kalmayıp; belgenin, iddia edilen hukukî işlemi muhtemel kılma gücüne sahip olması, karşı tarafın veya temsilcisinin sunduğu kaynak olması gibi unsurları da kapsamaktadır. Bu çok boyutlu yaklaşım, hukukî işlemlerin

daha objektif ve esnek bir biçimde ortaya konulmasını sağlamaktadır. Elektronik delil kavramının hukuk sistemine entegrasyonu, özellikle veri güvenliği, belge bütünlüğü ve kaynağın tespiti gibi konuların yeniden değerlendirilmesini zorunlu kılmıştır. Mahkemeler, elektronik belgelerin veri bütünlüğünün bozulması riskini ve teknik özelliklerini göz önünde bulundurarak, delil değerini belirlemede teknik bilirkişilerden destek alabilmektedir.

I. Delil Başlangıcı Kavramı ve Hukukî Niteliği

Delil başlangıcı, hukuk yargılamasında taraflarca ileri sürülen vakıaların ispatına yönelik, senetle ispat kuralının geçerli olduğu bir sistemde istisnâî imkânlar tanıyan oldukça önemli bir kavramdır. Bu kavram, Fransız hukukunda gelişmiş ve oradan da benimsenen ispat sistemi içerisinde kendine yer bulmuştur. Aşağıda öncelikle delil başlangıcının tanımına, tarihsel kökenine ve Türk hukukuna ne şekilde yansıdığına değinilecek; ardından bu kurumun hukukî niteliği açıklanacaktır.

A. Delil Başlangıcının Tanımı

Delil başlangıcı, tanıkla ispat yasağının benimsendiği ve senetle ispat zorunluluğunun geçerli olduğu hallerde uygulama alanı bulur. Fransız hukukundaki senetle ispat mecburiyeti, tanık delilinin kullanımını önemli ölçüde kısıtladığı için, bu sınırlamayı yumuşatacak bir ara formül olarak delil başlangıcı kavramı geliştirilmiştir. Dolayısıyla, bir vakıanın delil başlangıcına dayanılarak ispat edilebilmesi için, öncelikle senetle ispat kuralının egemen olduğu bir ispat rejiminde bulunmak gerekir⁷⁵³.

Türk hukukunda ise delil başlangıcı kavramına, Cumhuriyet dönemindeki kanunlaştırma süreçlerinden sonra rastlanmaktadır. Osmanlı Devleti döneminde, İslam hukuku uygulanırken tanık delili esas delil olarak kabul edilirdi ve hem işlemlerin geçerliliği hem ispat vasıtaları bakımından geniş bir şekil serbestîsi söz konusuydu⁷⁵⁴. Bu geniş serbestî ortamında delil başlangıcına ihtiyaç duyulmamıştı. Örneğin, Mecelle’de delillere ilişkin hükümler yer alsa da delil başlangıcını düzenleyen bir hükme yer verilmemiştir. Aynı şekilde, 1861 tarihli Usul-i Muhakeme-i Ticariye Nizamnamesi ve 1879 tarihli Usul-i Muhakemat-ı Hukukiye Kanunu’nda da batı hukukundan esinlenen pek çok düzenleme bulunmasına karşın, delil

⁷⁵³ Salih Keser, *Medenî Yargılama Hukukunda Delil Başlangıcı*, (On İki Levha 2016) 11.

⁷⁵⁴ Keser (n 1) 12.

başlangıcına dair açık bir madde bulunmuyordu.⁷⁵⁵ Nihayet, Delil başlangıcı kavramı Cumhuriyet döneminde kabul edilen mevzuatla birlikte “yazılı delil başlangıcı” kavramı hukuk sistemimize dahil olmuştur.⁷⁵⁶

1927 yılında yürürlüğe konulan 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu (HUMK), esas olarak İsviçre’nin Neuchâtel Kantonu Usul Kanunu’ndan tercüme edilmekle beraber, Fransız ve Alman hukukundan bazı noktalar da eklenerek oluşturulmuştur.⁷⁵⁷ Burada özellikle hukukî işlemlerin ispatı bakımından getirilen düzenlemelerin ve eski metindeki “yazılı delil başlangıcına” ilişkin hükümler, Fransız Medenî Kanunu’ndan uyarlanmıştır⁷⁵⁸. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun yürürlüğe girmesiyle birlikte, delil başlangıcı kurumunda iki büyük farklılık göze çarpmıştır: Bunlardan ilki “yazıllık” şartının ortadan kaldırılması, ikincisi ise “belge” kavramına yer verilmesidir.⁷⁵⁹

Bu bakımdan, HMK m. 202 hükmünde yer alan tanıma göre delil başlangıcı; iddia konusu hukukî işlemin bütünüyle ispatına elverişli olmayıp, ancak o işlemin gerçekleştiğini olası gösteren ve kendisine karşı ileri sürülen taraf veya temsilcisi tarafından verilmiş ya da gönderilmiş bir belgedir. Belge kavramı ise HMK’nın 199. maddesinde; “uyuşmazlık konusu vakıaları ispat etmeye uygun yazılı veya basılı metin, senet, çizim, plan, kroki, fotoğraf, film, görüntü veya ses kaydı gibi veriler ile elektronik ortamda bulunan veriler ve bunlara benzer bilgi taşıyıcıları” olarak tanımlanmıştır.

Dolayısıyla, delil başlangıcının varlığından söz edebilmek için, her şeyden önce ispat konusu olan hukukî işlemin varlığı veya içeriği hakkında, HMK m. 199 çerçevesine giren bir “belge”nin mevcudiyeti zorunludur. Başka bir ifadeyle, bir belgenin taşınması gereken en önemli niteliklerden biri, HMK m. 199’da ifade edilen belge unsurlarını karşılıyor olmasıdır. Bununla beraber, yalnızca “belge” niteliğine sahip olmak delil başlangıcı olabilmek için tek başına yeterli değildir.⁷⁶⁰ Söz konusu belgenin, ilgili hukukî işlemi muhtemel gösterecek yeterli bilgiyi içermesi ve ayrıca karşı tarafın veya onun temsilcisinin göndermesi ya da vermesi suretiyle delil

⁷⁵⁵ Elif Futtu, *Delil Başlangıcı ve Elektronik Belgelerin Delil Başlangıcı Niteliği*, (Seçkin 2021) 19.

⁷⁵⁶ Haluk Konuralp, *Medeni Usul Hukukunda Yazılı Delil Başlangıcı*, (Yetkin 2009) 17 vd.

⁷⁵⁷ Futtu (n 3) 19.

⁷⁵⁸ Ozan Tok, *Medeni Usul Hukukunda Delil Başlangıcı*, (Seçkin 2016) 18.

⁷⁵⁹ Keser (n 1) 12 vd., Ayşe Kılınç, ‘Belge ve Delil başlangıcının delil değeri’ C (15) 187-188 (Bahçeşehir Hukuk Fakültesi Dergisi Mart Nisan 2020) 198 vd.

⁷⁶⁰ Futtu (n 3) 20.

olarak sunulması gerekir⁷⁶¹. Bu unsurları barındıran belge, hukukî işlemle ilgili iddiayı destekleyen ispat aracı niteliğinde bir kanaat oluşturabilecek belge niteliğindedir .

Delil başlangıcının HMK’da ayrıntılı şekilde düzenlenmesinin nedeni, senetle ispat kuralının istisnalarla aşılmasına izin verilse bile, bu kuralın tamamen etkisiz kalmamasını sağlamaktır. Doktrinde *Alanyoya/Yıldırım/Deren Yıldırım*’a göre, delil başlangıcının en kritik fonksiyonu, belli bir parasal değer üzerindeki hukukî işlemlerin veya senede karşı ileri sürülen iddiaların, kesin delil zorunluluğunu ortadan kaldırmaksızın, takdirî delillerle (örneğin tanık deliliyle) ispatına imkân tanınmasıdır. Aynı zamanda delil başlangıcı, delillerin serbestçe değerlendirilmesi ilkesinin uygulama alanını genişletme amacıyla da kullanılabilir⁷⁶².

A. Delil Başlangıcının Hukukî Niteliği

Kesin delil esasını benimseyen sistemlerde, ispat yükü altında bulunan taraf, ileri sürdüğü vakıayı ancak bir kesin delil göstererek kanıtlayabilir. Bu durumlarda, hâkimin kesin delille ilgili takdir alanı oldukça sınırlı hale gelir. Türk hukukunun hem yazılı belgeye hem de tanıklığa sınırlı ölçüde izin verdiği karma ispat rejimi benimsendiğinden, bazı hukukî işlemler için kesin delile başvurma mecburiyeti öngörülürken, hukukî fiiller ya da başka tür hukukî işlemler için takdiri delillerle ispat olanağı mevcuttur. Bununla birlikte kesin delillerle ispat zorunluluğu da mutlak değildir; çeşitli istisnalar öngörülerek bu katı kuralın yumuşatılması sağlanmıştır⁷⁶³. Bu sistem, bazı durumlarda delillerin serbestçe değerlendirilmesine izin verirken, HMK m. 200 hükmünde yer aldığı üzere, belirli tutarın üzerindeki hukuki işlem gibi bazı işlemler için ise ispat aracı açısından senetle ispat zorunluluğu getirmiştir.

Öncelikle, senetle ispat kuralının niteliğini anlamak önem taşır. Hukukumuzda senetle ispat kuralı pek çok istisna içerdiğinden, bu kuralın kamu düzeninden sayılmasının güç olduğu kabul edilmektedir. 1959 tarihli içtihadı birleştirme kararı⁷⁶⁴ ve onu izleyen kanun değişiklikleri de

⁷⁶¹ Hakan Pekcanıtez, Oğuz Atalay ve Muhammet Özekes, *Medenî Usul Hukuku*, (14. Baskı, Yetkin 2013) 752.

⁷⁶² Yavuz Alangoya, Kamil Yıldırım ve Nevhis Deren Yıldırım, *Medenî Usul Hukuku Esasları*, (8. Baskı, Beta 2011) 379 ve 392.

⁷⁶³ Murat Yavaş, *Senetle İspat ve Senede Karşı Senetle İspat Kuralları ile Bu Kuralların İstisnaları*, (Turhan Kitabevi 2009) 303.

⁷⁶⁴ Yargıtay İBGK, 18.3.1959, E. 1958/18, K. 1959/21.

göstermektedir ki, senetle ispat mecburiyetinin kamu düzeninden sayılması mümkün olmadığı gibi, tarafların da bu kuralı anlaşılmayla aşabilecekleri öngörülmüştür⁷⁶⁵. Senetle ispat kuralının gerekçeleri arasında, dava süreçlerinin uzamasını engellemek, mahkemelerin iş yükünü hafifletmek ve yazılı belgenin tanık beyanlarına kıyasla daha üstün bir kanıtlama gücüne sahip olması gibi hususlar bulunur. Ancak bu gerekçelerin hiçbirisi, senetle ispat kuralına katı bir kamu düzeni niteliği tanımaya yetmemektedir. Nitekim HMK m. 203'te yer alan ve “senede bağlanmaması teamül olarak yerleşmiş” ifadesiyle dile getirilen husus, kuralın kamu düzeni olmadığını göstermeye yeterlidir. Eğer kamu düzeni niteliği taşısaydı, bu kuralın teamülle bertaraf edilmesi mümkün olmazdı. Ayrıca HMK m. 193'te düzenlenen “delil sözleşmesi” de, kanunda belirli bir delille ispatı öngörülen hususların taraflarca başka delillerle ispatlanmasını olanaklı kılarak⁷⁶⁶, senetle ispat zorunluluğunun katı bir kamu düzeni kuralı olmadığını teyit etmektedir.

Bu bağlamda *Postacıoğlu*'nun yorumu, delil başlangıcını senetle ispat kuralının tam bir istisnası olarak değil, sadece bu kuralı yumuşatan bir hukuksal araç olarak niteler⁷⁶⁷. *Postacıoğlu* ise delil başlangıcının, senetle ispat kuralını tamamen bertaraf ettiğini, çünkü takdir yetkisi tekrar devreye girdiğinden dolayı tam bir istisna teşkil ettiğini söylemektedir. Onlara göre, senetle ispat mecburiyeti geçerli olduğu halde, delil başlangıcına dayanıldığı takdirde hâkim delilleri serbestçe değerlendirme alanına döner ve böylece senetle ispat kuralının uygulanmasından bütünüyle uzaklaşmış olur⁷⁶⁸.

Öte yandan, doktrinde *Bilge/Önen*, delil başlangıcının bir karine olduğunu öne sürmektedir⁷⁶⁹. Bu yaklaşıma göre, pratikte ispatı son derece zor veya imkânsız olan kimi hususların doğruluğuna işaret eden belirli vakıa ve olayların varlığı, bunların doğruluğunu varsayan bir karine teşkil edebilir. Karine, kanıtlanmış bir vakıadan, henüz kanıtlanmamış başka bir vakıanın varlığının (ya da yokluğunun) çıkarılması demektir. Bu sebeple karine, ispat yükü dağılımını etkiler. Zira karineye dayanan taraf, iddiasını ayrıca ispat

⁷⁶⁵ Mustafa Göksu, ‘HMK Çerçevesinde Senetle İspat Kuralı ve Bu Kuralın İstisnaları’ 2011 1(1) Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi 55.

⁷⁶⁶ Yavaş (n 11) 84 vd.

⁷⁶⁷ İlhan E. Postacıoğlu, *Şehadetle İspat Memnuiyeti ve Hudutları*, (Baha Matbaası 1964) 132.

⁷⁶⁸ Tok (n 6) 18.

⁷⁶⁹ Necip Bilge ve Ergun Önen, *Medeni Yargılama Hukuku Dersleri*, (Sevinç Matbaası 1978) 566.

etmek zorunda kalmazken, karşı taraf ise karinenin aksini ispat etmek zorundadır⁷⁷⁰.

Karineler, kanunî karineler ve fiilî karineler olarak iki ana gruba ayrılır. Kanunî karine, yasa koyucu tarafından belirli bir olgudan başka bir olgunun varlığının sonuç olarak çıkartılmasıdır⁷⁷¹. Hâlbuki fiilî karinede, hâkim, hayat tecrübelerinden ve ispat edilmiş olaylardan yola çıkarak ispat edilmesi gereken hususu belirli bir doğruluk derecesinde çıkarır⁷⁷². Kanunî karineler ise kendi içinde kesin ve adi kanunî karine olmak üzere ikiye ayrılır. Kesin kanunî karinenin aksine delil sunmak yasak olup, adi kanunî karinenin aksine delil getirilebilir⁷⁷³.

Bilge / Önen de benzer bir yaklaşımla delil başlangıcını, kanunî karineye benzeyen bir yapıya sahip olarak görmüş ancak karinede ispat yükünün tersine döndüğünü, delil başlangıcı hallerinde ise ispat yükünün hâlen lehine olan tarafta kaldığını ifade etmişlerdir⁷⁷⁴. *Yavuz* ise delil başlangıcının, adi ve kanunî karineler arasında özel bir yere sahip olduğunu öne sürmüştür⁷⁷⁵.

Bize göre de delil başlangıcı, senetle ispat zorunluluğunun geçerli olduğu çerçevede bir anlam kazanmaktadır; ancak bu özelliği, onu büsbütün ispat aracı olmaktan uzaklaştırmaz. Zira delil başlangıcı, özünde bir “belge”dir ve HMK m. 202 hükmünde yer alan ek şartları taşıması halinde takdirî delil olarak değerlendirilir.⁷⁷⁶ Netice olarak, delil başlangıcı, özel nitelikli bir belge türü olup, hukukî işlemlerin varlığını veya içeriğini ispat etmek maksadıyla kanunun tanıdığı bir kolaylık mekanizmasıdır.

B. Hukuk Muhakemeleri Kanununda Delil Başlangıcı

Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun “İspat ve Deliller” başlıklı dördüncü kısmında, “Belge ve Senet” başlığı altında 202. maddede delil başlangıcı düzenlenmiştir. İlgili maddenin birinci fıkrasında şu ifade yer alır: “Senetle ispat zorunluluğu bulunan hâllerde delil başlangıcı bulunursa tanık dinlenebilir. Delil başlangıcı, iddia konusu hukukî işlemin tamamen ispatına yeterli olmamakla birlikte, söz konusu hukukî işlemi muhtemel gösteren ve

⁷⁷⁰ Jale Akipek, Turgut Akıntürk ve Derya Ateş, *Türk Medenî Hukuku Başlangıç Hükmüleri Kişiler Hukuku*, (19. Baskı, Beta 2024) 207.

⁷⁷¹ Ergün Özsunay, *Medenî Hukuka Giriş*, (4. Baskı, Güryay Matbaası 1986) 397.

⁷⁷² Gökçen Topuz, *Medenî Usul Hukukunda Karinelerle İspat*, (Yetkin 2012) 50 ve 66.

⁷⁷³ Akipek, Akıntürk ve Ateş (n 18) 208 vd.

⁷⁷⁴ Bilge ve Önen (n 17) 566 vd.

⁷⁷⁵ Nihat Yavuz ‘Yazılı Delil Başlangıcı’ (1977) (3-4) Adalet Dergisi 293.

⁷⁷⁶ Keser (n 1) 35.

kendisine karşı ileri sürülen kimse veya temsilcisi tarafından verilmiş veya gönderilmiş belgedir.”

1927 tarihli 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu (HUMK), İsviçre’nin Neuchâtel Kantonu’na ait 1925 tarihli Medenî Usul Kanunu’ndan çeviri yoluyla düzenlenirken, Fransız ve Alman hukukundan da bölümler alınmıştır⁷⁷⁷. Ancak Neuchâtel Usul Kanunu’nun uygulamaları dahi henüz oturmuş değilken getirilen HUMK, ülkemizde bazen yanlış anlaşılmış veya eksik uygulanmış; bu yüzden de yargılamada verimlilik kaygısı tam olarak karşılanamamıştır. Bu güçlükleri aşmak adına hazırlanan çeşitli tasarılar (1948, 1952, 1955, 1967, 1971 ve 1993) ise yasalaşamamıştır. Nihayet 2008 yılında hazırlanan Tasarı, 2011 yılında kanunlaşarak 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu adını almıştır.

6100 sayılı HMK, 1086 sayılı HUMK’taki bazı düzenlemeleri olduğu gibi korurken bazılarını yeniden tasarlamış, böylelikle sistemi güncelleyerek hem dilini hem de genel mantığını modern hukukun ihtiyaçlarına uyumlu hale getirmeye çalışmıştır. Esasen 6100 sayılı HMK ispat hukuku yönünden temel ilkelerden vazgeçmemiştir. Bununla beraber dilini daha açık ve sade hale getirmiş, sistematüğını çağdaş gerekliliklere göre düzenlemiştir. Böylece ispat hukukunun en katı alanlarından biri olarak görülen “senetle ispat zorunluluğuna” ilişkin düzenlemelere farklı bir yaklaşım getirilmiş; özellikle delil başlangıcı ve “belge” kavramı çerçevesinde ciddi değişiklikler yapılmıştır.⁷⁷⁸ Türk Hukuk Yargılamasında 6100 sayılı HMK ile 2025 yılı itibarıyla yapıldığı zamandaki miktar ve değeri 33.000.TL aşan hukukî işlemlerin veya miktar bu tutarın altında dahi olsa senede karşı ileri sürülen hususların ispatı için kabul edilmiş olan bu katı rejimi, pratik gereksinimlere cevap verebilecek şekilde esnetmek üzere delil başlangıcı müessesesi devreye sokulmuştur. Böylelikle, katılığıyla eleştirilen senetle ispat mecburiyeti, delil başlangıcı sayesinde, tanık gibi takdirî delillerin de yardımına başvurulmasını sağlar⁷⁷⁹.

II. Elektronik Delil Kavramı ve Delil Başlangıcı Niteliği

Teknoloji ve iletişim araçlarındaki hızlı gelişim, uyuşmazlıkların çözümünde elektronik verilere daha sık başvurulmasına neden olmaktadır. Birçok işlem artık elektronik ortamda yapıldığı için, bu işlemlerden doğan ihtilaflarda da elektronik delil veya elektronik delil niteliğindeki kayıtlar öne

⁷⁷⁷ Tülay Özer, *HUMK’tan HMK’ya Medenî Usul Kanunu Tasarıları*, (Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları 2012) 7 vd.

⁷⁷⁸ 6100 sayılı HMK Genel gerekçesi; <https://www.tbmm.gov.tr>.

⁷⁷⁹ Pekcanitez, Atalay ve Özkes (n 9) 752.

çıkılmaktadır. Elektronik delil kavramının genel çerçevesi ve özellikle delil başlangıcıyla olan ilişkisi, modern yargı sistemlerinde önem kazanmaktadır.⁷⁸⁰

A. Elektronik Verinin Elektronik Delile Dönüşmesi

Bilişim sistemleri, kullanıcılar tarafından oluşturulan ya da sistem tarafından otomatik üretilen verileri saklar ve bu verilerin tamamı elektronik veri olarak anılır. Söz konusu elektronik veriler bazen taraflar, bazen üçüncü kişiler tarafından yaratılır, bazen de sistem otomatik olarak kaydeder. İlgili verinin delil niteliğine dönüşebilmesi, onun ispat için kullanılacak ölçüde temsil yeteneğine sahip olmasına bağlıdır.⁷⁸¹ Yani, elektronik ortamda depolanan bilgi, uyumsuzluğa konu vakıanın meydana geldiğine dair kısmî veya tam bir kanaat uyandırabiliyorsa, delil gücüne erişebilir.⁷⁸²

Elektronik veriler; “elektronik, optik veya buna benzer teknolojik yöntemlerle elde edilen, aktarılan veya depolanan kayıtlar” şeklinde tanımlanmaktadır.⁷⁸³ Burada “benzeri yollarla üretilen” ifadesi, teknolojinin çok hızlı ve sürekli ilerlemesi karşısında kanun koyucunun geniş bir bakış açısını benimsediğini göstermektedir.⁷⁸⁴

Bilişim sistemlerinde kimi zaman uyumsuzluğun tarafı veya üçüncü bir kişi tarafından tutulan ve bir vakıayı ortaya koyan veriler bulunur. Bu durumda asıl amaç, uyumsuzluk konusunu aydınlatmak veriyi ulaşmak ve bunları elektronik delil niteliğine dönüştürmektir. Dolayısıyla, her elektronik kayıt, kendiliğinden delil olmaz; ancak ispat amacıyla kullanılabilirdiği ve ilgili vakıayı aydınlatmaya elverişli olduğu ölçüde, “elektronik delil” vasfı kazanır.⁷⁸⁵

Elektronik deliller; belge, ses kaydı, video gibi pek çok formda ortaya çıkabilir. Günümüzde hemen her alanda – örneğin sağlık hizmetleri, inşaat sektörü, eğitim, elektronik ticaret gibi – elektronik yöntemlerle veri üretilip saklandığı için, ortaya çıkan kayıtlar yargılamada kullanılabilir. Elektronik delil disiplinler arası bir konu niteliğindedir; bilgisayar bilimi, iletişim teknolojileri ve hukukun kesişim noktasında yer alır.⁷⁸⁶ Tıpkı klasik kâğıt

⁷⁸⁰ Göksu M, *Hukuk Yargılamasında Elektronik Delil*, (Adalet 2011) 131.

⁷⁸¹ Göksu (n 13) 28.

⁷⁸² Futtu (n 3) 97.

⁷⁸³ Mesut Orta, *Elektronik İmza ve Uygulaması*, (Seçkin 2005) 94.

⁷⁸⁴ Orta (n 32) 94.

⁷⁸⁵ İnci Biçkin, ‘Elektronik İmza ve Elektronik İmza ile İlgili Kanunî Düzenlemeler’ 2006 (63) Türkiye Barolar Birliği Dergisi 118.

⁷⁸⁶ Larry Daniel & Lars Daniel, *Digital Forensics for Legal Professionals: Understanding Digital Evidence from The Warrant to The Courtroom*, (USA Elsevier 2014) 116.

belgelerin ancak mahkemede ileri sürüldüğünde delil niteliği kazanması gibi, elektronik veriler de yargılama safhasında taraflardan biri tarafından ispat amacıyla sunulduğunda “delil” vasfına bürünür. Bu veriler, şartları sağlıyorsa yazılı belge veya delil başlangıcı şeklinde takdirî delil olarak da karşımıza çıkabilir⁷⁸⁷.

Elektronik delili klasik delillerden ayıran en belirgin özellik, üzerinde değişiklik yapılma riskinin daha yüksek olmasıdır. Ayrıca elektronik delilin görsel olarak anlaşılıp incelenmesi için, ekran veya yazıcı gibi aracı cihazlara ihtiyaç duyulur. Oysa, asıl delil niteliğini taşıyan şey; ekrana veya kâğıda yansıyan görüntünün kendisi değil, elektronik sistemdeki kayıttır. Üstelik elektronik deliller, müdahalenin kim tarafından, ne zaman ve hangi cihazla yapıldığı gibi fazladan bilgileri de içerebilir. Bu ek veriler, uyumsuzlukta gerçeğe daha geniş şekilde ulaşılmasını sağlayan kritik ayrıntılar içerir⁷⁸⁸.

B. Delil Başlangıcının Unsurları Bakımından Elektronik Belge

Hukuk Muhakemeleri Kanunu, senetle ispat mecburiyetinin bulunduğu durumlarda, bir belgenin delil başlangıcı sayılabilmesi için bazı koşulları aramıştır. Delil başlangıcının söz konusu olabilmesi, senetle ispat kuralını tamamen ortadan kaldırmaz; fakat bu katı kuralın aşılabilmesi için gereken istisnâ kapıyı açar. Ancak bir belgenin, bu istisnadan yararlanarak takdirî delillerle birlikte değerlendirilmesi için kanunun aradığı bütün unsurlara sahip olması şarttır. Bu unsurlar, hâkim tarafından takdir edilebilecek nitelikte olmayıp, objektif olarak gerçekleşmelidir. Diğer bir deyişle, kanunun aradığı koşullara uymayan bir belge, delil başlangıcına atfedilen özel işlevi yerine getiremez⁷⁸⁹.

Delil başlangıcının ilk unsuru, ortada mutlaka “belge” niteliği taşıyan bir kaydın varlığıdır. HUMK döneminde belge denildiğinde akla gelen tek format yazılı şekilken, HMK m. 199 çerçevesinde, elektronik ortamda saklanan veriler de belge olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla günümüzde elektronik posta, kısa mesaj, çeşitli elektronik platform yazışmaları ya da ses ve görüntü kayıtları gibi verilerin tümü, gerekli şartları sağladıkları takdirde delil başlangıcı niteliğini kazanabilirler.⁷⁹⁰ Ne var ki sadece “belge” vasfında olmak, tek başına delil başlangıcı olmak için yeterli değildir. Bu

⁷⁸⁷ Göksu (n 13) 29.

⁷⁸⁸ Yargıtay 15. HD, 4.11.2015, E. 2015/3631, K. 2015/5522, Yargıtay 15. HD, 13.06.2017, E. 2016/2310, K. 2017/2537 (<http://www.legalbank.net/>).

⁷⁸⁹ Tok (n 6) 76.

⁷⁹⁰ Süha Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku Cilt I*, (11. Baskı, Yetkin 2024) 968.

belge, ayrıca iddia edilen hukukî işlemi muhtemel gösteren belirli içeriğe sahip olmalı ve karşı taraf veya temsilcisi tarafından gönderilmiş ya da verilmiş olmalıdır⁷⁹¹.

Elektronik belge veya kayıtlar da delil başlangıcı olarak kullanılabilir. Elektronik iletiler, kısa mesajlar, sosyal ağ yazışmaları, e-imzalı veya e-imzasız çeşitli veriler, senetle ispat kuralının kapsamına giren bir uyumsuzlukta, eğer delil başlangıcının unsurlarını taşıyorsa, hâkime takdirî delillerle inceleme imkânı sunar. Bu suretle, modern teknolojinin yargı süreçlerine uyarlanması ve gerçekliğe daha kolay erişilmesi sağlanmış olur.

Belge kavramı ve elektronik belgelerde belge unsuru genellikle insan iradesinin ya da düşüncesinin dışı vurulup kaydedildiği bir araç olarak karşımıza çıkar. Örneğin, bir fotoğraf ya da video kaydında, her durumda açık bir irade beyanı olmamakla birlikte, bunların da bir tür düşünce veya olguyu somutlaştırıp aktardıkları kabul edilir. Tarihî süreç incelendiğinde, yazı ve kâğıt henüz icat edilmemişken mağara duvarlarına yapılan çizimlerin, insanların duygu ve düşüncelerini kaydetme işlevi gördüğü anlaşılmaktadır. Yani zaman içinde teknolojik gelişmelerin rehberliğinde, belge kavramının içeriği sürekli genişlemiştir. Mağara resimlerinden kâğıtla yazılan metinlere geçildiği gibi, artık elektronik formatlar da yazılı belgelerin yerini doldurmaya başlamıştır⁷⁹². Bu değişim de elektronik veri niteliğindeki belgelerin hukuken tanınmasını bir zorunluluk haline getirmiştir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK), “belge” kavramına özel bir önem atfetmiş ve bunu “senet”ten ayırarak düzenlemiştir. Kanun, belgeyi üst bir kategori şeklinde tanımlamış ve senedi de bu kategorinin alt unsurlarından biri olarak kabul etmiştir. Bu ayırım, elektronik verilerin delil değerini doğru şekilde belirlemek açısından önemlidir. Özellikle de gelecekte karşımıza çıkması muhtemel yeni teknolojik araçların, delil değeri taşıyıp taşımayacağı hususu bu üst kavram sayesinde açıklığa kavuşabilecektir⁷⁹³. Aksi takdirde, her yenilik için ispat hukukunu baştan aşağı değiştirmek gerekecekti.

Günümüzdeki elektronik iletişim ve veri aktarımı yöntemlerine olan itimat, fizikî ortamda yer alan ıslak imzalı bir belgeye duyulan güvenle kıyaslandığında henüz aynı düzeyde değildir. Ancak dikkate almak gerekir ki, elektronik imzalı belgelerde karşılaşılabilecek sahtecilik veya tahrifat,

⁷⁹¹ Orta (n 32) 244.

⁷⁹² Keser (n 1) 59.

⁷⁹³ Murat Yavaş ‘Hukuk Muhakemeleri Kanun Tasarısı’nın Bazı Hükümlerinin (m.203-242) Değerlendirilmesi’ Prof. Dr. Saim Üstündağ’a Armağan, (Adalet Yayınevi 2009) 537.

YÜHFD Cilt: XXII Sayı:2 (2025)

klasik kâğıt belgelerdekinden daha yüksek bir risk taşımamaktadır. Aksine, gelişmiş şifreleme ve sertifika sistemleri sayesinde güven düzeyi yükseltilebilir. Bu da elektronik verilerdeki değişikliklerin kanunî ve teknik korumalarla saptanabilmesine olanak tanır.

Öte yandan, iletişim teknolojilerinde yaşanan sürekli ilerleme, özellikle belgenin “maddî unsur” yönünü farklı bir biçimde ele almayı gerektirmektedir. Artık birçok hukukî işlem, uzaktaki kişiler arasında anında ve elektronik yolla kurulmaktadır. Ses kayıtları, görüntüler, çevrimiçi formlar ve benzeri elektronik yöntemlerle yapılan işlemler, klasik ispat kurallarının yeniden değerlendirilmesini zorunlu kılmıştır. Esasen elektronik belgelerin çoğunda ıslak imza bulunmamaktadır ve bu da ispat bakımından farklı yaklaşım yollarını gerekli kılmaktadır⁷⁹⁴.

HMK m. 199 ile getirilen düzenlemeye, her tür “bilgi taşıyıcı” belge kavramı içine dâhil edilmiştir. Kanunda sayılan örnekler sınırlayıcı değildir. Bu, henüz var olmayan ama ileride teknolojik açıdan karşımıza çıkabilecek yeniliklerin de belge niteliğinde kabul edilebileceği anlamına gelir. Dolayısıyla, hem sesli hem görüntülü kayıtlar hem de elektronik yazışmalar – dava konusu vakıaları aydınlatacak ölçüde içeriğe sahip oldukları sürece – belge sayılabilecektir⁷⁹⁵.

HMK’nın gerekçesinde de vurgulandığı üzere, belgenin üst kavram olarak kabulü, ilerideki teknolojik gelişmelere hızlı uyum sağlayabilmek açısından önemlidir. Bugün bildiğimiz anlamda bir senetten daha güvenli ve daha ikna edici bir teknoloji geliştirilirse, sistemde köklü değişikliklere gerek kalmadan bu yeni aracın da kesin delil kabul edilmesi sağlanabilir. Bu şekilde kanunun bütünlüğü de korunmuş olur. Fotoğraf, video, ses kaydı ve benzeri materyallerin elektronik belge sayılmasıyla, bu araçların kullanımında büyük bir yaygınlaşma gözlenmiştir. Maliyetlerin son derece düşük olması sebebiyle bu tür elektronik içeriklerin kaydedilmesi ve saklanması kolaylaşmakta, ancak öte yandan bunların güvenilirliği noktasında soru işaretleri artmaktadır⁷⁹⁶. Bu tür belgelerin delil değerini incelerken, bunların kolaylıkla değiştirilebilir veya kopyalanabilir olduğunu unutmamak gerekir. Dolayısıyla, hâkimlerin bu içerikleri değerlendirirken her zaman olası sahtecilik ya da veri bütünlüğünün bozulması, içeriğin değiştirilmesi ve güvenilirliğin zedelenmesi gibi durumları dikkate alması gereklidir.

⁷⁹⁴ İsmet Mazlum, ‘Medeni Usul Hukukunda Belge ve Senet Ayrımı’ (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi 2012) 19.

⁷⁹⁵ Mazlum (n 43) 13.

⁷⁹⁶ ibid 12.

Örneğin, güvenli elektronik imzalı bir belge, klasik anlamda senet kabul edilemese bile, el yazısıyla atılmış imzaya eşdeğer sonuçlar doğurmaktadır. Ancak sıradan bir elektronik imza kullanılan belgeler, delil başlangıcı niteliğinde kabul edilse de, kesin delil gücüne sahip olmayabilir. Dolayısıyla, bilgi taşıyıcı araç olarak elektronik ortamda oluşturulmuş verilerin tamamı aynı hukukî değere sahip değildir. İmza türü, kullanılan güvenlik sertifikaları ve kayıtların bütünlüğünü koruyan teknik önlemler bu bağlamda kritik önem taşımaktadır⁷⁹⁷. Nitekim adi senetteki imzanın inkârı halinde hakim tarafından HMK m.209 hükmü gereğince yapılacak inceleme sırasında belge işleme alınmayacağı gibi, HMK 210 madde hükmü de güvenli, elektronik imza yönünden benzer bir düzenleme taşımaktadır. “Güvenli, Elektronik imza ile oluşturulmuş verinin inkârı halinde, hakim tarafından veriyi inkâr eden taraf dinlendikten sonra bir kanaate varılamamışsa bilirkişi incelemesine başvurulur.” Böylece, inkâr edilen belge yapılacak teknik inceleme sonucunda ortaya çıkacak teknik tespitlere göre delil niteliği taşıyıp taşımadığı tespit edilecek ve neticeye göre adi senet olarak yargılamada ispat aracı olarak hakim tarafından kullanılabilir.

Güvenli elektronik imza dışındaki imza türlerine sahip olan elektronik belgeler, çoğunlukla delil başlangıcı niteliği taşırlar⁷⁹⁸. Bunun sebebi, kimden kaynaklandığı hususunda her zaman tam bir kesinlik sağlayamamaları ve içerik bütünlüğünü belirli seviyede garanti altına almakta zorlanmalarıdır. Zaten delil başlangıcında önemli olan, iddiayı destekleyecek kısmî bir ikna gücünün varlığıdır. Bu aşamada, karşı tarafla ilişkilendirme imkânı bulunamayan veya içerik bakımından hukukî işlemi yalnızca kısmen gösteren elektronik verilerin, salt elektronik imza taşısa dahi senet sayılması söz konusu olamaz.

Elektronik belgelerin delil başlangıcı olabilmesi bakımından, bu belgenin kaynağı ile “belge” niteliğinin birbirini doğrulayacak şekilde tespit edilebilmesi önemlidir. Eğer belgeyle ilişkilendirilen kişi belli değilse, onun karşı taraf veya temsilcisi tarafından verilir verilmediği de belirlenemeyecektir. HMK m. 211 çerçevesinde, yazılı belgelerde yer alan imza veya el yazısı gibi somut unsurlara dayanarak kimlik tespiti yapılabilirken, ses kaydı ya da görüntü kaydı gibi belgelerde benzer bir

⁷⁹⁷ Hakan Pekcanıtez, ‘Hukuk Muhakemeleri Kanun Tasarısı Değerlendirmesi’ (2006) (V) Medenî Usûl ve İcra-İflâs Hukukçuları Toplantısı 24.

⁷⁹⁸ Yargıtay 21. HD, 29.09.2014 E. 2013/17596, K. 2014/18828 (<https://www.legalbank.net/>).

inceleme daha karmaşık hale gelebilir⁷⁹⁹. Bununla birlikte bilirkişi incelemesi ya da elektronik iz sürme yöntemleriyle, söz konusu verinin hangi cihaza ve hangi kişiye ait olduğuna dair kanaat oluşturmak mümkün olmaktadır.

Netice itibarıyla, bir kısa mesaj (SMS), elektronik posta, ses kaydı veya görüntü gibi pek çok elektronik veri, hem hukukî işlemi olası gösterme hem de aleyhine delil ileri sürülen tarafın cihazından veya hesabından kaynaklanma şartlarını karşıladığında, “delil başlangıcı” fonksiyonu görebilir⁸⁰⁰.

1. Elektronik Belgelerin “Karşı Taraftan Kaynaklanma” Unsuru

Elektronik belgelerin delil başlangıcı değeri taşımasında, bu belgenin aleyhine kullanılacak tarafa veya temsilcisine aidiyetinin tartışmasız olması büyük önem arz eder. Bir hukukî işlemin kesin delille ispatının gerektiği hallerde, iki taraf arasında gönderilip alındığı kanıtlanabilen ve kaynağı noktasında şüphe barındırmayan elektronik içerikler, delil başlangıcı olarak işlev görebilir⁸⁰¹.

HMK m. 202’nin ikinci fıkrasında, “verilme” ifadesinin yanına “gönderilmiş” ibaresinin de eklenmesi, özellikle teknoloji aracılığıyla yollanan her türlü metnin (örneğin faks, sms veya e-posta) delil başlangıcı sayılamayacağı yönündeki tereddütlere açıklık getirmek için yapılmıştır. Böylece bu tür araçlarla karşı tarafa ulaştırılmış metinler, aleyhine kullanılacak kişinin kaynağına ait olduğuna dair herhangi bir kuşku bulunmadığı takdirde delil başlangıcı niteliğini haiz olur⁸⁰².

Elektronik verilerin göndericiye ait olup olmadığı tartışmalarında, genellikle verinin kaydedildiği ya da gönderildiği cihazın sahibi kim ise, o cihazdaki verilerin de ona ait olduğu varsayılır. Fakat bu varsayım, o cihazın kullanım tekelinin ne düzeyde olduğuyla yakından ilişkilidir. Eğer cihazı birçok kişi paylaşıyor ya da izinsiz kullanımlara karşı hiçbir güvenlik önlemi alınmıyorsa, söz konusu verinin gerçekten kime ait olduğu hususunda belirsizlik doğabilir. Diğer yandan, eğer cihaz sahibinin bilgisi dâhilinde başkaları bu cihazı kullanıyorsa, bu kişinin sorumluluğu daha da netleşecektir; izinsiz kullanımlarda ise cihazın hangi ortamda bulunduğu,

⁷⁹⁹ Tok (n 6) 48.

⁸⁰⁰ Ramazan Arslan, Ejder Yılmaz, Sema Taşpınar Ayvaz ve Emel Hanağası, *Medeni Usul Hukuku* (11. Baskı, Yetkin 2024) 418.

⁸⁰¹ Pekcanitez, Atalay ve Özekes (n 9) 753.

⁸⁰² ibid 752.

kimlerin erişim yetkisi olduğu ve ne tür güvenlik tedbirlerinin alındığı gibi detaylar göz önüne alınmalıdır⁸⁰³.

Örnek vermek gerekirse, bir taraf diğerine mal satışı yapmak üzere e-posta göndermişse, gönderimde kullanılan IP adresiyle cihaz sahibinin kimliği ilişkilendirilebilir ve bu şekilde mektubun veya mesajın karşı taraftan kaynaklandığı ispat edilebilir. Ancak bu yol, her zaman kesin bir sonuç vermez. Örneğin, aynı bilgisayara birden fazla kişinin erişme imkânı varsa, ilgili elektronik mesajın gerçekten o kişinin iradesiyle mi oluşturulduğu, yoksa bir başkası tarafından mı düzenlendiği konusu su götürür hale gelir. Burada “temsilci” kavramının ne içerdiğini tespit etmek önemlidir⁸⁰⁴.

Temsilcinin mutlaka yazılı bir vekâletnameye sahip olması gerekmediği kabul edilmektedir. Özellikle iş yerlerinde, patron veya şirket yetkilisinin haberi dâhilinde sekreterlerin veya diğer görevlilerin e-postalar ya da mesajlar gönderdiği durumlar söz konusu olabilir. Eğer bu kişi, daha önce benzer işlemleri yapmış ve itirazla karşılaşmamışsa, sırf sorumluluktan kaçınmak adına temsil ilişkisinin reddedilmesi hakkın kötüye kullanılması olarak nitelendirilebilir. Bir gerçek veya tüzel kişiye ait bilgisayar veya telefon üzerinden bir mesaj veya posta gönderilmişse, bu cihazın sahibinin gerekli güvenlik ve erişim denetimlerini yapması beklenir⁸⁰⁵.

Yargıtay 19. Hukuk Dairesi, 25.11.2015 tarih ve 2015/5399 E., 2015/15539 K. sayılı kararında, “davalı tarafın fesih bildiriminin faks ve elektronik posta yoluyla yapıldığına dair Türk Telekom kayıtlarının sunulması ve mahkemece ilgili kuruma yazı yazılarak söz konusu telefon hattının kimin üzerinde kayıtlı olduğunun sorulması sonucunda, hattın ... adına kayıtlı olduğu ve bu kişinin davacının çalışanı olduğu anlaşıldığı görülmektedir. Bu durumda davalı tarafından sunulan kayıtlar delil başlangıcı kabul edilerek...” denilmektedir⁸⁰⁶.

Bunun yanı sıra, güvenli elektronik imza kullanıldığı halde, imza sahibinin sekreteri tarafından belgenin onaylandığı bir senaryoda, aslında gizli temsil ilişkisi oluşmuş sayılabilir. Çünkü imza sekreter tarafından atılsa da, hukuken o imza maliki adına yapılmış olup, asıl irade beyanı imza sahibine mal edilecektir⁸⁰⁷.

⁸⁰³ Göksu (n 13) 25.

⁸⁰⁴ Pekcanitez, Atalay ve Özkes (n 9) 753.

⁸⁰⁵ ibid 754.

⁸⁰⁶ Yargıtay 19. HD, 25.11.2015 E. 2015/5399, K. 2015/15539 (<https://www.legalbank.net/>).

⁸⁰⁷ Mine Erturgut, *Medeni Usul Hukukunda Elektronik İmzalı Belgelerin Delil Olarak Değerlendirilmesi*, (Yetkin 2004) 247.

YÜHFD Cilt: XXII Sayı:2 (2025)

Elektronik imzası bulunmayan her türlü elektronik belge dahi, karşı taraf inkâr etmediği sürece aleyhe delil olarak kullanılabilir. Karşı taraf, bu tür bir belgenin kendisine ait olmadığı veya içeriğinin doğru olmadığı yönünde itirazda bulunursa, bilirkişi incelemesi gerekebilir. Metinde el yazısı, ıslak imza veya paraf gibi unsurlar olduğunda, HMK m. 211 kapsamındaki sahtelik incelemesi uygulanacaktır⁸⁰⁸.

Delil başlangıcı olan belgeler yazılı nitelik taşıyorsa ve bu belge inkâr edilirse, 1086 sayılı HUMK'un yürürlükte olduğu dönemdeki uygulamaya benzer şekilde HMK m. 211 çerçevesinde sahtelik incelemesi yapılabilir. Ne var ki, delil başlangıcının mutlaka yazılı bir metin olması gerekmez. Yazılı olmayan elektronik belgelerde, örneğin ses kaydı veya salt görsel içerikte, imza ya da el yazısı gibi klasik yöntemlerle kimlik tespiti yapma olanağı bulunmadığından, kimden kaynaklandığını belirlemek için elektronik zaman damgası veya uzman analizleri kullanılır. Güvenli elektronik imzalı belge inkâr edilirse HMK m. 210 devreye girer; diğer yollarda ise bilirkişi veya teknik inceleme başvuruları gündeme gelir. Cep telefonu mesajlarının ya da internet tabanlı bir uygulama üzerinden gönderilmiş ileti kayıtlarının doğruluğunu saptamak yine benzer şekilde yapılabilir⁸⁰⁹.

Elektronik belgenin delil başlangıcı niteliğini taşıması, belgenin muhatap taraftan veya onun temsilcisinden kaynaklanmış olduğunun makul bir kesinlikle gösterilmesini gerektirir. Elektronik iletişim araçlarının her birinin kendine özgü teknik özellikleri bulunduğundan, bunların inceleme yöntemleri de farklılık gösterir. Mühim olan, eldeki bulguların hakimde, söz konusu belgenin karşı tarafça veya onun yetkilendirdiği biri tarafından oluşturulmuş olduğuna dair kanaati sağlanmasıdır⁸¹⁰⁸¹¹.

2. Elektronik Belgelerin “Hukukî İşlemi Muhtemel Gösterme” Unsuru

Delil başlangıcının unsurları arasında önemli bir yer tutan “hukukî işlemi muhtemel gösterme” koşulu, belgenin iddia konusundaki vakıanın tam ya da kısmî doğruluğuna işaret edecek bir nitelik taşımasını ifade eder. Elektronik veriler söz konusu olduğunda, hâkimin bu verilerin ispat

⁸⁰⁸ Pekcanitez, Atalay ve Özkes, (n 9) 753.

⁸⁰⁹ Tok (n 6) 89.

⁸¹⁰ Kazım Emre Gökyayla ‘Telefaks Metinleri ile İspat’ Prof. Dr. Mahmut Tevfik Birsal’e Armağan, (Dokuz Eylül Hukuk Fakültesi Yayınları 2001) 163.

⁸¹¹ Bersun Sarıgül Ata, ‘Belge ve Belgenin Delil Kuvveti’ (2020) 1 Ankara Barosu Dergisi 9.

kabiliyetine/gücüne bakarak, gerçekten iddia edilen hukukî işlemi muhtemel hale getirip getirmediğini tespit etmesi gerekir.

HMK m. 205, “usulüne uygun güvenli elektronik imza ile oluşturulan elektronik verilerin senet hükmünde” olduğunu belirtmektedir. Bu tarz belgeler, aksi ispat edilene kadar kesin delil değeri taşır. Kanun gerekçesinde, güvenli elektronik imza ile oluşturulan belgeler için “adî senet” ifadesi yerine “adi senet hükmündedir” tabirinin tercih edildiği belirtilmiştir. Çünkü güvenli elektronik imza, teknik olarak klasik anlamda adî senet değildir; inkârı durumunda farklı usuller uygulanır. Buna mukabil, Borçlar Kanunu m. 15 ve Elektronik İmza Kanunu (EİK) m. 5 de güvenli elektronik imzanın, elle atılan imza ile aynı sonucu doğurduğunu vurgular; ancak 5070 sayılı Elektronik imza Kanunu’nun 5. Maddesine göre, kanunlarda resmî şekil ya da özel merasim öngörülen işlemler ile banka teminat mektupları haricindeki teminat sözleşmelerinin güvenli elektronik imza ile gerçekleştirilemeyecektir⁸¹².

“Senet” kavramı, kanunda özel bir anlam taşıyan ve kesin delil niteliğine sahip bir belge tipine işaret eder. Bu yüzden, her belge senet sayılmaz ve dolayısıyla ispat hukuku açısından aynı kuvvete sahip değildir. Delil başlangıcı ise içerik olarak senet hükmüne ulaşmayıp, “işlemin” gerçekleştiğini olası kılmaya yarayan tamamlayıcı nitelikte bir kanıtlama aracı sayılabilir. Nitekim bir metnin üzerinde imza bulunmuyorsa, sırf içindeki bilgilerin ispat gücü nedeniyle delil başlangıcı kabul edilebilir, ancak senet düzeyine erişemez.

Elektronik ortamda oluşturulan verilerin çeşitliliği, yalnızca bir kısmının “senet hükmü” taşıdığını gösterir. Kanun, güvenli elektronik imza ile oluşturulmuş belgelere, klasik adî senet düzeyinde bir ispat gücü tanırsa da aslında “adi senet” tabirini bizzat kullanmak yerine “adi senet hükmündedir” demeyi tercih etmiştir. Bunun sebebi, klasik adî senet prosedürlerinin tamamının elektronik belgeler için aynı şekilde uygulanamayacak olmasıdır. HMK m. 210, güvenli elektronik imzalı belgenin inkârı hâlinde farklı bir inceleme yönteminin gerekli olduğunu ortaya koyar; bilirkişi incelemesi burada önemli bir araçtır⁸¹³.

Diğer yandan, güvenli elektronik imza taşıyan her elektronik belge de otomatik olarak senet hükmünde değerlendirilemez. Eğer bu belge, iddia edilen hukukî işlemin tam içeriğini yansıtmıyor ve sadece bir kısmını teyit ediyorsa, senet niteliği kazanamaz. Bu tür belgeler, aynı zamanda güvenli

⁸¹² Güray Erdönmez, *Medeni Usul Hukukunda Belgelerin İbrazı Mecburiyeti*, (On İki Levha 2014) 248.

⁸¹³ Mazlum (n 43) 94.

elektronik imza barındırsa bile işlemin bütün unsurlarını kapsamıyorsa, delil başlangıcı seviyesinde kalabilir⁸¹⁴.

Güvenli elektronik imza dışındaki imzalarla oluşturulan elektronik belgeler, örneğin basit elektronik imza kullanılarak imzalanmış dokümanlar, kanunun ifadesi uyarınca senet hükmü taşımaz. Oysa bu tür belgeler, çoğu zaman işlemin tamamını gösterebilir. Buna rağmen, kanun ancak güvenli elektronik imza ile atılmış imzayı senet kabul etmektedir. Dolayısıyla basit elektronik imzalı bir belge, diğer koşulları sağladığında delil başlangıcı olarak görev yapabilir ve hâkimin kanaatine göre takdirî delillerle desteklenerek ispat gücünü artırabilir⁸¹⁵.

Basit elektronik imzalı belgelerde, üç temel hususun ispatına ihtiyaç vardır: (i) Belge imzalandıktan sonra herhangi bir değişiklik yapıp yapılmadığı, (ii) imzanın gerçekten o imza anahtarının yetkili sahibi tarafından oluşturulmuş olup olmadığı ve (iii) belgenin, imza sahibinin özgür iradesine dayanıp dayanmadığı. Bu üç aşama, belgenin gerçekte kimden kaynaklandığını ve içeriğin ne kadar güvenilir olduğunu ortaya çıkarır. Eğer bu unsurlar doğrulanırsa, basit elektronik imzalı belge de delil başlangıcı sıfatıyla ispat hukuku içinde kullanılabilir⁸¹⁶.

Yargıtay 13. Hukuk Dairesi, bir kararında, “davacı, ödemenin tamamına dair herhangi bir yazılı delil sunamamıştır. Mahkeme, davacı ve davalının arasındaki uyuşmazlıkta elektronik posta içeriklerine ve davalı tarafından açılan dava dilekçesindeki ifadelerle dayanarak sonuca gitmiştir. Ancak e-posta metni delil olamaz savunmasında bulunan davalının bu tutumuna ek olarak, dava dilekçesindeki anlatım da davacının iddia ettiği ödemeyi tam olarak teyit etmediğinden, mahkeme bunu yazılı delil başlangıcı sayıp tanık ifadeleriyle sonuca varmıştır. Ne var ki bu kayıtlar, davalının itirazını bertaraf edecek açıklıkta değildir; dolayısıyla yazılı delil başlangıcı kabul edilemezler” şeklinde bir değerlendirme yapmıştır⁸¹⁷.

Yargıtay 19. Hukuk Dairesi ise başka bir kararında, “davacı, sözleşmenin faks yoluyla feshedildiği iddiasını, faks metninin içeriğinin açıkça anlaşılmasız olması nedeniyle ispat edememiştir. Bu durumda karşı tarafça teyit edilmeyen bir faks metni delil başlangıcının muhtemel gösterme

⁸¹⁴ Keser (n 1) 178.

⁸¹⁵ ibid 178.

⁸¹⁶ Erturgut (n 56) 340.

⁸¹⁷ Yargıtay 13. HD, 01.10.2014, E. 2013/29259, K. 2014/30324 (<https://www.legalbank.net/>).

unsurunu karşılamamaktadır ve davanın reddine karar verilmesi isabetli değildir” ifadeleriyle kararı bozmuştur⁸¹⁸.

Bu örnekler, elektronik iletilerin veya faks mesajlarının delil başlangıcı sayılması noktasında bir çekince bulunmadığını, ancak içerik olarak hukukî işlemi tam anlamıyla doğrulamadığı takdirde “muhtemel gösterme” fonksiyonunu yerine getiremeyeceğini göstermektedir. Dolayısıyla, elektronik metnin içeriği, iddia edilen işlemle ilgili kuvvetli bir uyum sağlamazsa, delil başlangıcının üçüncü koşulu olan “muhtemel gösterme” yerine gelmiş kabul edilemeyecektir.

C. Delil Başlangıcı Niteliğine Sahip Olan Elektronik Belge Örnekleri

HMK’nın yürürlüğe girmesiyle birlikte “yazılı delil” şartı ortadan kalkmış ve “belge” kavramı genişletilmiştir. Böylelikle ses kaydı, görüntü, fotoğraf gibi çeşitli elektronik araçların, hatta gelecekte ortaya çıkabilecek başka yenilikçi tekniklerin de delil başlangıcı vasfını kazanabileceği belirginleşmiştir⁸¹⁹. Bu yaklaşım, hızla ilerleyen teknolojinin yargılama süreçlerinde doğurduğu ihtiyaçlara esnek bir çözüm sağlamaktadır.

Fotoğraf, video veya ses kaydı gibi içerdikleri veri itibarıyla olguyu ispatlamaya elverişli elektronik belgelerin üretimi ve saklanması maliyet açısından neredeyse sıfıra yakındır. Bu veriler dijital ortamda üretildiğinde ve saklandığında elektronik belge sayılmaktadır.⁸²⁰ Bu nedenle özellikle hukukî uyumsuzluklarda, bu araçları kullanmak giderek yaygınlaşmaktadır. Bu tür veriler çoğu zaman tek başlarına kesin delil olarak kabul edilmese dahi, delil başlangıcını destekleyen ek kanıtlar veya tamamlayıcı unsurlar şeklinde sunulabilmektedir. Ancak bu kolaylığın bir sonucu olarak veri bütünlüğünün bozulması veya sahtecilik riski de artmıştır. Elektronik belgeler üzerinde yapılan düzenlemelerin tespiti teknik açıdan gittikçe güçleştiğinden, hâkimler bu verileri değerlendirirken çok daha dikkatli davranmalı; özellikle teknik karmaşıklığın yüksek olduğu durumlarda bilirkişi incelemesine başvurulması gerekmektedir⁸²¹. Yazının ve kâğıdın egemen olduğu eski sistemden, elektronik ortamların çeşitliliğine hızlıca uyum sağlayan modern ispat hukukuna doğru bir geçiş yaşanmaktadır.

⁸¹⁸ Yargıtay 19. HD, 25.11.2015, E. 2015/5399, K. 2015/15539 (<https://www.legalbank.net/>).

⁸¹⁹ Yargıtay 16. HD, 7.6.2018, E. 2016/12900, K. 2018/6753 (<https://www.legalbank.net/>).

⁸²⁰ Futtu (n 3) 96.

⁸²¹ Bülent Balkan ve Sezer Bozkuş Kahyaoğlu ‘Türk Bankacılık Sektöründe Faks ve Hukukî Boyutu’ (2017) (103) Bankacılar Dergisi.

YÜHFD Cilt: XXII Sayı:2 (2025)

HMK’da yer alan geniş “belge” tanımı, elektronik ortamlarda oluşturulan verilerin de delil başlangıcı dâhil farklı ispat araçlarına dönüşmesine imkân tanımıştır. Bu, teknolojinin yakaladığı her yeniliği, yargılamada da kullanarak gerçeğe ulaşmayı daha kolay hale getirmektedir. Aşağıda delil başlangıcı niteliğini haiz olarak değerlendirilebilen elektronik delillerden; faks, elektronik posta, WhatsApp yazışmaları, ses kaydı, video ve fotoğrafı gibi bazıları daha ayrıntılı olarak açıklanacaktır.

1. Faks

Faks, telefon hattı vasıtasıyla çalışarak, bir belgenin herhangi bir noktadan başka bir noktaya olduğu gibi aktarılmasını sağlayan bir iletişim yöntemidir. Aslında bu yöntem, orijinal metnin karşı tarafa fotokopi biçiminde ulaşmasına aracılık eder. Faks aracılığıyla gönderilen metnin, tarih ve saat bilgisi, toplam sayfa adedi, hangi numaraya gönderildiği ve karşı tarafın metni alıp almadığı gibi bilgileri içeren bir teyit belgesinin de oluşturulması, bu sistemin ayırt edici özelliklerindendir⁸²².

Bu süreçte faksı gönderen taraf metnin orijinaline sahip olurken, iletiyi alan taraf ise orijinal belgenin bir kopyasına ulaşmış olur. Bu nedenle temelde senetle ispat zorunluluğu bulunan bir hukukî işlemin, yalnızca kopya niteliğindeki bir belge ile ispat edilmesi kural olarak mümkün değildir. Fakat faks çıktısı, delil başlangıcı düzeyinde kullanılmaya elverişli bir belge niteliğini taşıyabilir. Hatta 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda (HMK) yer alan 202. maddenin ikinci fıkrasında, “verilmiş” kavramına “gönderilmiş” ifadesi eklenmiş olması dahi, özellikle faks ve benzeri araçlar yoluyla iletilen evrakın delil başlangıcı olarak kabulü meselesinde yaşanan tereddütleri gidermeye yöneliktir⁸²³.

Faksın delil başlangıcı olarak değerlendirilmesi tartışmaları doktrinde, özellikle faks metinleri üzerinde kolaylıkla ekleme-çıkarma veya montaj yapılma ihtimali sebebiyle, “aleyhine kullanılacak kişinin metni gerçekten gönderip göndermediğinin kesin olarak anlaşılamaması” biçiminde ele alınmıştır. Buna rağmen, hem gönderenin hem de alanın elindeki belgenin aynı içeriği paylaştığı, gönderim saati ve tarihiyle birlikte gönderici numarası, alıcı kimliği ve gönderiyi imzalayan kişi gibi detayların net şekilde belirlendiği hallerde, faksın delil başlangıcı vasfını taşımasına engel olmadığı kabul edilmektedir⁸²⁴. Yargıtay da faksla gönderilen yazılı

⁸²² Mazlum (n 43) 27.

⁸²³ Pekcanitez, Atalay ve Özkes (n 9) 752.

⁸²⁴ Yavaş (n 11) 298.

metinlerin delil başlangıcı olabileceği yönünde kararlarıyla içtihat oluşturmuştur⁸²⁵.

Faks ile aktarılan metnin ispat kuvveti, belirli varsayımlara göre farklılık gösterebilir. Şayet faks metni ilaveten imzalanmışsa, bu metin senet kabul edilebilir. Eğer faksla gönderilen metin, orijinal belgenin kendisi durumunda değilse bile, “tam bir belge” şeklinde kullanılma potansiyeline sahiptir. Faksın salt “fotokopi” olarak değerlendirilmesinin aksine, gönderilen metnin içeriği net ve kanıtlanabilir nitelikteyse, uyuşmazlığın çözümünde kesin delil niteliğinde ispat aracı olabilir. Örnekleme gerekirse, faksla yollanan asıl metin senetse, bu durumda fakstaki metin de senet niteliği taşır; eğer asıl metin yalnızca delil başlangıcı seviyesindeyse, fakstan alınan çıktı da aynı şekilde delil başlangıcı mahiyetindedir⁸²⁶.

Faks metnlerinin ispat aracına dönüşmesi bakımından esas tartışma, “karşı taraftan kaynaklanma” unsurunun tespitinde ortaya çıkmaktadır. Çünkü bir kişinin adına kayıtlı faks makinesinden veya o kişinin bilgisayarından, kullanıcının rızası olmadan da faks gönderilebilme ihtimali mevcuttur⁸²⁷. Hayatın olağan akışı uyarınca, cihazın maliki veya kullanıcısının bu tarz bir yetkisiz işlemi engellemekle yükümlü olduğu kabul edilse de, yine de delil başlangıcının temel dayanaklarından sayılan “kişiyle belge arasında objektif bir bağ”ın somut biçimde ortaya konması gerekir. Ayrıca faks makinesinin bağlı bulunduğu telefon hattının kimin adına kayıtlı olduğundan çok, fiilen kim tarafından kullanıldığı da önem arz edebilir⁸²⁸.

Öte yandan, gönderilen faks metninde karşı tarafın el yazısını, imzasını ya da parafını içeren bir ibare varsa, faks makinesinin kime ait olduğu veya hangi hat üzerinden gönderildiği pek önem taşımaz. Zira ortada, kişiyle belgeyi objektif olarak bağlantılandıran somut bir işaret bulunması halinde “karşı taraftan kaynaklanma” unsuru gerçekleşmiş sayılır ve böylece faks metninin delil başlangıcı olarak kabulüne bir engel kalmaz⁸²⁹.

Ancak kural olarak makineyle yazılmış veya matbu biçimde olup da altında kimden kaynaklandığını gösterir herhangi bir imza yahut ayırt edici işaret yer almayan metinlerin delil başlangıcı niteliğini taşıması

⁸²⁵ Yargıtay 19. HD, 25.11.2015, E. 2015/5399, K. 2015/15539 (<https://www.legalbank.net/>).

⁸²⁶ Balkan ve Kahyaoglu, (n 70) 93.

⁸²⁷ Gökyayla (n 59) 164.

⁸²⁸ Tanrıver (n 39) 967.

⁸²⁹ Keser (n 1) 137.

beklenmez⁸³⁰. Fakat faks yöntemine özgü teyit raporu, belgenin hangi hat üzerinden ve hangi numaraya gönderildiğini ortaya koyabildiğinden, makineyle yazılmış ve ayırt edici işaretten mahrum bir faks belgesi ile karşı taraf arasındaki bağlantı, en azından asgari seviyede de olsa kurulabiliyorsa, delil başlangıcı niteliği değerlendirilebilir. Buna karşılık, faksın anonim bir hat ya da başkasına ait bir cihaz üzerinden yollandığı anlaşılırsa, bu durumda “kaynaklanma” unsuru ispat edilemez ve metin delil başlangıcı kabul edilemez⁸³¹.

Faks belgesini delil olarak ileri süren taraf, bu faksın davaya taraf olmayan başka bir kişiye gönderilmiş hâlini de delil başlangıcı sayılmasını talep edebilir. Keza delil başlangıcı kavramı, mutlaka doğrudan uyumsuzluğa konu olan hususu ispatlamak amacıyla düzenlenmiş belgeyi değil; ona yakın veya onu destekleyen bilgi içerir nitelikteki belgeleri de kapsar. Doktrinde, (A) ile (B) arasında imzalandığı iddia edilen ve (B) tarafından inkâr edilen bir satış sözleşmesinin ispatı için, (B)’nin aynı konuya dair (C)’ye gönderdiği faks metninin delil başlangıcı olarak kullanılabileceğine dair örnekler verilmektedir⁸³².

2. Elektronik Posta ve WhatsApp yazışmaları

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK), delil sisteminde "belge" kavramını genişletmiş ve dijital verilerin yargılamada delil olarak kabul edilebilmesinin önünü açmıştır. Bu bağlamda, özellikle elektronik posta (e-posta) ve WhatsApp gibi anlık mesajlaşma uygulamaları yoluyla yapılan yazışmalar, hukuk yargılamasında belge niteliği taşıyabilir. HMK m. 199 hükmü “Belge, davanın ispatı bakımından hukuki sonuç doğurabilecek yazılı, basılı veya elektronik ortamda oluşturulan veri ve kayıtları ifade eder.” Bu hükümle, sadece fiziksel evraklar değil; Elektronik yazışmalar ile anlık mesajlaşmalar da belge kapsamına alınmıştır. Dolayısıyla, e-posta ve WhatsApp mesajları da bu kapsamda değerlendirilebilir.

Yargıtay, elektronik postaların delil değeriyle ilgili çeşitli kararlar vermiştir. İşçi tarafından sunulan e-posta yazışmaları, iş akdinin feshine neden olan olayların ispatında belge olarak dikkate alınmıştır⁸³³. Yine Yargıtay 23. HD’nin 15.06.2015 tarihli kararında “HMK’nun 199. maddesine göre, elektronik ortamdaki veriler belge olarak kabul

⁸³⁰ Konuralp (n 4) 112.

⁸³¹ Balkan ve Kahyaoglu (n 70) 96.

⁸³² Konuralp (n 4) 124 vd.

⁸³³ Yargıtay 9. HD, 22.06.2016, E. 2016/13363, K. 2016/16403, Yargıtay 13. HD, 29.09.2014, E. 2013/17596, K. 2014/18828 (<https://www.legalbank.net/>).

edilmektedir. Aynı Kanun'un 205. maddesine bakıldığında, usulüne göre güvenli elektronik imza ile oluşturulan elektronik verilerin senet hükmünde sayıldığı görülmektedir. Davacı tarafın ibraz ettiği e-posta çıktılarının elektronik imza taşımadığı anlaşıldığından, gönderenin şirketi temsil eden yetkili kişi olup olmadığı ikrar edilmedikçe, o e-postaların şirket temsilcisi tarafından gönderildiğinin kesin şekilde kabulü mümkün değildir" şeklinde karar verilmiştir⁸³⁴.

Diğer bir kararda ise Yargıtay, elektronik postaların, güvenli elektronik imzadan yoksun olsalar dahi, HMK 199 ve 202 hükümlerine göre delil başlangıcı niteliğinde değerlendirilebileceğini açıkça belirtmiştir. Dolayısıyla mahkeme, sırf elektronik imza bulunmuyor diye e-posta çıktılarını reddetmek yerine, bu belgeleri delil başlangıcı olarak görmeli ve tanık dâhil tüm takdirî delilleri toplayarak gerçeğe ulaşmaya çalışmalıdır⁸³⁵.

Gerçekte elektronik posta, farklı güvenlik açıkları barındırması sebebiyle, tek başına mutlak güvenilirlik sunan bir kaynak değildir. Mesajın IP adresinin veya içeriğinin kolayca değiştirilmesi yahut gönderici kısmında veri içeriğinin (bütünlüğünün) bozulması yapılabilmesi, kritik risklerdendir. Ancak günümüz teknolojisinde, bu sorunlar da tamamen çözümsüz değildir. Şifreli mesajlaşmalar, açık kaynak kodlu güvenlik uygulamaları ve kayıtlı elektronik posta (KEP) sistemleri gibi yöntemler, elektronik postaların güvenilirlik düzeyini yükseltmekte, dolayısıyla delil kıymetini de artırmaktadır⁸³⁶.

Elektronik posta sunucusunu, fiziksel ortamda evimize ya da iş yerimize kurduğumuz posta kutusuna benzetmek mümkündür. Nasıl ki bir mektup atıldığı anda göndericinin denetiminden çıkıyorsa, e-posta gönderimi de benzer şekilde geri dönüşsüz bir eylemdir. Alıcının bunu ne zaman okuyacağı ya da okuyup okumayacağı da kendi tercihiyle bağlıdır⁸³⁷. Elektronik sözleşmeler bağlamında da tarafların icap ve kabul beyanlarını e-posta yoluyla iletmesi, herhangi bir teknik engel bulunmadıkça meşrudur. Buna karşılık noterle yapılması zorunlu olan veya özel şekil şartı aranan sözleşmelerde, elektronik ortam tercih edilemeyeceği kanunda açıkça belirtilmiştir⁸³⁸.

⁸³⁴ Yargıtay 23. HD, 15.6.2015, E. 2014/6438, K. 2015/4588 (<https://www.legalbank.net/>).

⁸³⁵ Yargıtay 23. HD, 12.6.2018, E. 2016/507, K. 2018/3649 (<https://www.legalbank.net/>).

⁸³⁶ Göksu (n 13) 60.

⁸³⁷ Ergun Özsunay E, 'Elektronik Ticaret ve E-Sözleşmelerin Temel Sorunları' Uluslararası İnternet Hukuku Sempozyumu (İzmir 2002) 131.

⁸³⁸ Özsunay (n 88) 128.

1990'lı yılların sonundan itibaren dünya çapında büyük popülerite kazanan elektronik posta, bugün için hâlâ en yoğun kullanılan delil biçimleri arasında yer almaktadır. Çok kısa bir süre içerisinde, ücretsiz olarak bir hesap açabilmek ve aynı anda farklı ülkelere aynı içeriği iletebilmek, e-postaların hukukî uyumsuzluklarda değerini daha da artırır. Üstelik bir e-postanın silinmesi, çoğu zaman tamamen yok olduğu anlamına da gelmez. Zira aynı mesaj birden fazla cihazda veya sunucuda saklanabiliyor; internet tarayıcısı üzerinden erişilen e-posta hesaplarında, önbellek kayıtları uzun süre muhafaza edilebiliyor. Bu durum elektronik izlerin takibine imkân tanır ve e-postanın “karşı taraftan kaynaklanma ve gönderilmiş olma” koşullarını destekler niteliktedir⁸³⁹.

Uygulamada ise, genellikle e-postayı gönderen tarafın kimliğini belirleme noktasında IP kayıtları incelenir. Fakat bunun yararlı olabilmesi, sistemlerin düzenli kayıt altına alınmasına bağlıdır. Eğer böyle bir altyapı yoksa IP bilgisi pek işe yaramayabilir⁸⁴⁰. Buna karşın, kriptografik yöntemlerle imzalanmış e-postalar, klasik yazılı belgelere göre daha fazla güvenlik katmanı barındırabilir⁸⁴¹.

Karşı taraf, delil olarak sunulan elektronik postayı inkâr etmedikçe veya inkâr edilse bile HMK m. 211 doğrultusunda bilirkişi incelemesinden geçirilerek o tarafça gönderildiği tespit edilirse, söz konusu elektronik belge hukukî işlemin ispatında “delil başlangıcı” olabilir⁸⁴². Yargıtay da çeşitli kararlarında, elektronik postaların delil başlangıcı özelliğini kabul etmiştir⁸⁴³. Mesela Yargıtay 13. Hukuk Dairesi bir kararında, “Mail ve telefon mesajları HMK 199 ve 202 maddelerine göre belge sayılır. Dolayısıyla, bu araçlar yazılı delil başlangıcı niteliğindedir. Mahkeme, e-postaların güvenli elektronik imza içermediği gerekçesiyle bu delilleri reddetmemeli; aksine belirtilen çerçevede inceleyerek neticeye varmalıdır” diyerek, e-postanın delil başlangıcı karakterine vurgu yapmıştır⁸⁴⁴. Benzer şekilde, Yargıtay 19. Hukuk Dairesi de “...elektronik posta yoluyla sözleşmenin feshedildiği savunulmuş, ilgili kayıtlar Türk Telekom’dan getirtilmiş ve bu kayıtların delil başlangıcı olduğu kabul edilmiştir...” şeklinde karar vererek aynı yaklaşımı benimsemiştir⁸⁴⁵.

⁸³⁹ Yargıtay 9. HD, 5.4.2016, E. 2014/37491, K. 2016/8497 (<https://www.legalbank.net/>).

⁸⁴⁰ Göksu (n 13) 60 vd.

⁸⁴¹ Erturgut (n 56) 36.

⁸⁴² Tok (n 6) 80 vd.

⁸⁴³ Yargıtay 13. HD, 15.3.2018, E. 2017/10021, K. 2018/3126 (<https://www.legalbank.net/>).

⁸⁴⁴ Yargıtay 13. HD, 19.2.2018, E. 2017/3033, K. 2018/1991 (<https://www.legalbank.net/>).

⁸⁴⁵ Yargıtay 19. HD, 25.11.2015, E. 2015/5399, K. 2015/15539 (<https://www.legalbank.net/>).

Bununla birlikte elektronik postaların delil başlangıcı sıfatını kazanabilmesinde, diğer elektronik belgelerde olduğu gibi kaynağın aidiyeti mühim bir yer tutar. Örneğin Yargıtay, bir davada, “E-postaların davalıdan değil de davalının eşinden gelmiş olması, hem karşı taraftan kaynaklanma unsurunu, hem de eşin evlilik birliğini temsile yetkili olup olmadığını sorgulamayı gerektirir. Eğer eş, söz konusu sözleşme kapsamına giren işlemlerde davalı adına temsil yetkisine sahip değilse, e-mailler delil başlangıcı sayılamaz” sonucuna varmıştır⁸⁴⁶. Dolayısıyla e-postanın, tür olarak delil başlangıcı olma potansiyeli bulunsa da, somut olayda “karşı taraftan veya temsilcisinden kaynaklanma” unsuru ispat edilmezse bu vasfı kazanamaz.

Neticede elektronik posta, günümüzde yaygın biçimde kullanılan ve delil başlangıcı niteliği taşıyabilecek bir araçtır. Ancak kaynağın güvenilirliği, mesaj içeriğinin bütünlüğü ve gönderenin gerçek kimliği gibi hususlarda gerekli koşullar somut olayda sağlanmadığında, ispat değerine kavuşması güç olabilir.

Günümüzde bireyler arasındaki iletişimde en yaygın araçlardan biri olan WhatsApp uygulaması, mesajların hem yazılı hem de dijital olarak kaydedilmesi bakımından, elektronik ortamda delil başlangıcı yönünden önem arz eder. WhatsApp mesajları, her ne kadar resmi nitelikte bir belge veya noter tasdikli bir senet olmasa da, özellikle karşı tarafça inkâr edilmemiş ya da teknik yollarla doğruluğu teyit edilmişse, mahkemelerce “delil başlangıcı” olarak kabul edilebilmektedir. Yargıtay 13. Hukuk Dairesi, bir kararında davacının sunduğu Facebook yazışmalarını, HMK m.199 kapsamında belge olarak kabul etmiş; bu yazışmaların hukuki ilişkiyi destekler nitelikte olduğunu belirtmiştir⁸⁴⁷. Benzer biçimde, WhatsApp mesajlaşmaları da taraflar arasında var olduğu iddia edilen bir hukuki işlemin gerçekten yapılmış olabileceğine dair kuvvetli emare teşkil ettiğinden, delil başlangıcı olarak değerlendirilebilmektedir⁸⁴⁸.

Yargıtay 15. Hukuk Dairesi’nin 2020/1312 E., 2021/1582 K. sayılı ve 01.04.2021 tarihli kararında, davacı tarafından sunulan WhatsApp yazışmaları, taraflar arasında teknik hizmet sözleşmesi yapıldığına dair delil başlangıcı olarak kabul edilmiş; bu yazışmaların, tanık deliline

⁸⁴⁶ Yargıtay 15. HD, 16.11.2017, E. 2016/2342, K. 2017/3987 (<https://www.legalbank.net/>).

⁸⁴⁷ Yargıtay 13. HD, 9.11.2015, E. 2014/30357, K. 2015/24405 (<https://www.legalbank.net/>).

⁸⁴⁸ Yargıtay 6. HD, 25.11.2024, E. 2023/1984, K. 2024/4323 (<https://www.ichtihatbulteni.com/>).

YÜHFD Cilt: XXII Sayı:2 (2025)

başvurulmasına olanak tanıdığı belirtilmiştir⁸⁴⁹. Benzer şekilde, Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 2020/1862 E., 2021/2317 K. sayılı kararında da, WhatsApp üzerinden gönderilen ve ödeme vaadi içeren bir mesajın, borç ilişkisini destekler nitelikte olduğu, bu nedenle delil başlangıcı oluşturabileceği kabul edilmiştir⁸⁵⁰.

WhatsApp mesajlarının delil başlangıcı olarak kabul edilebilmesi için bazı şartların sağlanması gerekir: Mesaj içeriği açık ve anlaşılır olmalıdır, mesaj tarih, saat ve taraf bilgilerini içermelidir, Mesajın kaynağı (telefon, ekran görüntüsü vs.) güvenilir biçimde sunulmalıdır, Varsa karşı tarafın inkârı dikkate alınmalı ve gerekirse bilirkişi incelemesine başvurulmalıdır. Yargılamada bu tür elektronik yazışmalar genellikle ekran görüntüsü veya çıktı şeklinde sunulmakta, bu görüntülerin doğruluğu muhatabın inkarı halinde teknik bilirkişilerce incelemeye konu yapılmakta ve açıklanan kriterler yönünden incelemeye tabi tutulmaktadır⁸⁵¹.

WhatsApp mesajları, özellikle ticari ilişki ve sözleşmesel işlemler bağlamında, taraflar arasında gerçekleştirilen irade açıklamalarını yansıtmaları nedeniyle önemlidir. Bu tür mesajlar, her zaman kesin delil teşkil etmese de, mahkemeye iddia edilen işlemin gerçekten vuku bulmuş olabileceğine dair makul bir kanaat verebilecek güçteyse, delil başlangıcı olarak kabul edilebilir. Böylece, normalde tanıkla ispatı mümkün olmayan bir hukuki işlem, tanık deliline başvuruyla ispat edilebilir hale gelir. Bu durum, dijital çağda iletişimin hukukî sonuç doğurma kapasitesini açıkça göstermekte; yargı organlarının da bu yeni delil türlerini dikkatle değerlendirdiği görülmektedir.

3. Ses Kaydı

Hukukî bir işlemin varlığını ispat etmek üzere kullanılmak istenen ses kayıtlarının öncelikle hukuka uygun yöntemlerle elde edilip edilmediği hususunun netleştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Zira yalnızca hukuka uygun elde edilen kayıtlar, bir hukukî sürecin parçası olarak ispat fonksiyonu üstlenebilir. Ses kayıtlarının yasal çerçevede elde edilip edilmediği ve ceza hukuku açısından taşıdığı anlam oldukça geniş kapsamlıdır ve bu ayrıntılar mevcut incelemenin sınırlarını aşmaktadır. Dolayısıyla bu çalışma içerisinde ses kayıtlarının hukukî bir işlemi kanıtlamadaki değerleri, özellikle delil başlangıcı yönüyle sınırlı olarak değerlendirilecektir.

⁸⁴⁹ Yargıtay 15. HD, 01.04.2021, E. 2020/1312, K. 2021/1582 (<https://www.legalbank.net/>).

⁸⁵⁰ Yargıtay 11. HD, 16.06.2021 E. 2020/1862, K. 2021/2317 (<https://www.legalbank.net/>).

⁸⁵¹ Yargıtay 11. HD, 08.11.2022 E. 2021/2427, K. 2022/7925 (<https://www.e-uyar.com/>).

1086 sayılı HUMK döneminde, delil başlangıcı kavramı "yazılılık" kriterine bağlı tutulduğundan dolayı, senetle ispatlanması gereken hukukî işlemlerde ses kayıtlarına ispat aracı olarak başvurmak mümkün değildi. Bununla birlikte 6100 sayılı HMK, delil başlangıcında aranılan yazılı olma zorunluluğunu ortadan kaldırmak suretiyle elektronik ve teknolojik kayıtların da delil başlangıcı olarak değerlendirilebilmesinin önünü açmıştır⁸⁵². Bu bağlamda delil başlangıcı olarak kabul edilen belgelerin mutlaka bir irade beyanı taşıması gerekmekte, delilin muhatabı ile arasında nesnel bir bağlantının bulunması yeterli görülmektedir. Böylelikle, bu yeni düzenlemeler ışığında ses kayıtlarının hukukî işlemin varlığı konusunda delil başlangıcı teşkil etmemesi için herhangi bir engel kalmamıştır.

Buna karşın, *Umar*'a göre ses kayıtları, senetle ispat zorunluluğu bulunan işlemlerde hiçbir ispat değeri taşımamakta ve delil başlangıcı olarak dahi nitelendirilememektedir. *Umar*, HMK m. 199 hükmündeki "belge" tanımında ses kayıtlarının açıkça yer aldığını kabul etmekle birlikte, HMK m. 202 uyarınca söz konusu belgenin karşı taraftan kaynaklanması şartının ses kayıtlarında tam anlamıyla sağlanamayacağına dikkat çekmektedir. Ayrıca *Umar*, ses kayıtlarının teknik açıdan değiştirilip manipüle edilme riskinin yüksek olması nedeniyle hukuken değer verilebilecek bir delil olarak kullanılmasını reddetmektedir⁸⁵³.

Ceza muhakemesi kapsamında değerlendirme yapan *Centel/Zafer* ise, teknik açıdan ses kayıtlarının kime ait olduğunun tespitinde yaşanan belirsizlik sebebiyle güvenilirliğin zayıf olduğunu savunmuştur. Bu nedenle, bu tür kayıtların ceza yargılamasında tek başına delil sayılamayacağı, ancak başka delillerle desteklenmesi durumunda değer kazanabileceği ifade edilmiştir⁸⁵⁴.

Öte yandan, *Konuralp* ses kayıtlarının özel bir delil türü kapsamında değerlendirilmesine gerek olmadığını ileri sürmüş, bu kayıtların hukukî işlemi kanıtlamada sınırlı bir fonksiyona sahip olduğunu belirtmiştir. Ancak bu görüşünü HUMK dönemindeki "yazılılık" şartının varlığı döneminde dile getirdiği gözden kaçırılmamalıdır. *Konuralp* ayrıca teknolojinin hukuk

⁸⁵² Pekcanitez, Atalay ve Özkes (n 9) 752., Murat Atalı, İbrahim Ermenek, Ersin Erdoğan, *Medeni Usul Hukuku*, (Yetkin 2024) 513., Özden Özkaya-Ferendeci Ö, 'Yeni Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndaki Belge Terimi ve İspat Hukukundaki Yeri' Prof. Dr. Hakan Pekcanitez'e Armağan 2015) 823., Futtu (n 3) 20.

⁸⁵³ Bilge Umar, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, (Yetkin 2014) 617.

⁸⁵⁴ Nur Centel ve Hamide Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (22. Baskı, Beta 2024) 250.

YÜHFD Cilt: XXII Sayı:2 (2025)

sisteminin önünde olduğunu ve dönemin teknik imkânlarının ses kayıtlarının doğruluğunu ortaya koymada yetersiz kaldığını vurgulamıştır⁸⁵⁵.

Doktrinde *Erdönmez* ise, ses kayıtlarının delilden ziyade "keşif" kapsamına girebileceği yönündedir. Bu görüş, hâkimin söz konusu kaydı işitsel ve görsel olarak tekrar tekrar inceleyip olayın geçmişte nasıl gerçekleştiğine dair bir kanaat oluşturabilmesi nedeniyle ses kayıtlarının "keşif" objesi niteliğinde olduğunu savunmaktadır. Yazılı olmayan bu tür elektronik materyallerin senet ya da belge tanımı içinde değil, keşfin kapsamı içerisinde değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmektedir⁸⁵⁶.

Kuru da benzer görüşü benimseyerek belgeleri senet ve senet dışı belgeler olarak ayırmış, delil başlangıcı olarak kabul edilecek belgelerin senet niteliğinde yazılı belgeler olması gerektiğini dile getirmiştir. *Kuru*'ya göre ses kayıtları, belge olarak tanımlanmış olsa bile HMK m. 200/1 kapsamındaki senet tanımına uymadığından dolayı, yüksek değerli hukukî işlemleri kanıtlamada yetersiz kalmaktadır⁸⁵⁷.

Yargıtay 13. HD 22.02.2000 tarihli bir kararında, mahkemelerin ses kayıtlarını tek başına yeterli bulmadığı, ancak bilirkişinin teknik değerlendirmeleri ve raporlarıyla desteklenmesi halinde bunları delil başlangıcı olarak kabul ettiği görülmektedir⁸⁵⁸.

Bizim de katıldığımız, Tok'a göre, HMK ile getirilen düzenlemeler ses kayıtlarının delil başlangıcı olarak kabulünü mümkün kılmaktadır. Zira yazılılık şartının kaldırılması ve teknolojik gelişmelerin ispat hukuku bağlamında değerlendirilmesi bu sonucunu doğurmaktadır.⁸⁵⁹ Yasal düzenlemedeki yazılılık şartının kaldırılması ve teknolojik belge kavramının dâhil edilmesi, hukukî işlemleri ispat konusunda elektronik kayıtların kullanımını mümkün kılmaktadır. Ayrıca teknolojinin sunduğu olanaklar sayesinde, bir ses kaydının kim tarafından ve ne zaman oluşturulduğunun net bir şekilde ortaya çıkarılması mümkündür. Eğer kayda itiraz edilmemiş

⁸⁵⁵ Konuralp (n 4) 93.

⁸⁵⁶ Erdönmez (n 62) 237.

⁸⁵⁷ Baki Kuru 'Yazılı Delil Başlangıcı' Prof. Dr. Ejder Yılmaz'a Armağan, (Yetkin 2014) 1391.

⁸⁵⁸ Yargıtay 13. HD, 22.2.2000, E. 1999/9505, K. 2000/1439. aynı yönde, Yargıtay 13 HD, E 2016/26490 K 2019/2911, 05.03.2019, bu kararda, davalı tarafından dosyaya sunulan kamera kayıtlarının değerlendirilmesi gerektiği, gerekirse bilirkişi incelemesi yapılarak kayıtların belge niteliğinde olup olmadığının araştırılması gerektiği belirtilmiştir. Mahkemece bu tür belgelerin yazılı delil başlangıcı olarak kabul edilip edilmeyeceği hususunun değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. (<https://www.legalbank.net/>).

⁸⁵⁹ Tok (n 6) 82.

ya da itiraz teknik inceleme ile kesin olarak giderilmişse, karşı taraftan kaynaklanma koşulu da gerçekleşmiş olacaktır⁸⁶⁰.

Ses kayıtlarının değiştirilme riski, bunların delil olarak tamamen dışlanması haklı göstermez. Her türlü delilin sahtecilik riski altında olduğu unutulmamalıdır. Bu nedenle ses kayıtlarının güvenilirliğine ilişkin kuşkulara rağmen her olayın somut koşulları ve delilin elde edilme biçimi özel olarak değerlendirilmelidir⁸⁶¹. Örneğin, telesekretere açıkça ve net bir şekilde bırakılan ve karşı tarafça oluşturulduğu belli olan kayıtlar, hukukî işlemin gerçekleştiğine dair güçlü bir delil başlangıcı teşkil edebilir.

4. Video ve Fotoğraf

HMK m. 199 hükmü kapsamında, belge kavramının içeriği açıklanırken sadece klasik anlamda yazılı evraklarla sınırlı kalınmamış; teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan yeni veri taşıma yöntemleri de kapsama alınmıştır. Bu bağlamda gelecekte ortaya çıkması muhtemel ve henüz mevcut olmayan iletişim araçlarıyla elde edilen verilerin, ilgili uyuşmazlıkta delil değeri taşımaları durumunda belge olarak nitelendirilebileceği kabul edilmiştir. Bunların içine elektronik ortamda üretilmiş mesajlar, ses kayıtları, görüntüler ve benzeri tüm elektronik veriler girmektedir. Hukukî uyuşmazlığın temelini oluşturan vakıaların ortaya konulmasında ve iddianın dayandırıldığı olguların doğrulanmasında yeterli görülmeleri durumunda, bu elektronik veriler hukuken belge sayılarak kullanılabilirlerdir. Elektronik olarak kodlanmış ve elektronik ortamda muhafaza edilen bilgiler "elektronik belge" olarak nitelendirilmekte olup, bunlar da hukukî anlamda delil başlangıcı oluşturabilir⁸⁶². Bu bağlamda, video ve fotoğraf gibi elektronik veriler, hukuka uygun şekilde elde edilmiş ve güvenilirliği sağlanmışsa, delil başlangıcı olarak kabul edilebilir ve tanık dinlenmesine olanak tanıyabilir. Ancak, bu tür delillerin tek başına kesin delil teşkil etmeyebileceği ve diğer delillerle desteklenmesi gerektiği unutulmamalıdır. Yargıtay 1. HD'nin 28.11.2012 tarihli kararında ATM'lerden yapılan para çekimlerinin tespiti için kamera kayıtlarının incelenmesi gerektiği, bu kayıtların bilirkişi incelemesiyle değerlendirilerek davalının iddialarının doğruluğunun belirlenmesi gerektiği ifade edilmiştir.⁸⁶³

⁸⁶⁰ ibid 82.

⁸⁶¹ Alangoya, Yıldırım ve Deren Yıldırım (n 10) 38.

⁸⁶² Mazlum (n 43) 13 ve 20.

⁸⁶³ Yargıtay 13. HD, 28.11.2012, E. 2012/13298, K. 2012/13965 (<https://www.legalbank.net/>).

Tanımı itibariyle, bir görüntünün belirli araç ve maddeler vasıtasıyla herhangi bir yüzey üzerinde kalıcı olarak tutulmasını ifade eden fotoğraf kavramı açısından, sabitlendiği yüzeyin mutlaka kağıt olması zorunlu değildir. Bu noktada, fotoğrafın üzerine aktarıldığı yüzey kâğıt ise, bu belge fotokopi ile benzer bir özellik kazanmakta ve hukukî açıdan delil başlangıcı olabilmesi de fotokopi belgelerinde uygulanan şartlara benzer kriterlere tâbi tutulmaktadır⁸⁶⁴. Bir belge, elektronik yazışma veya imzalı bir evrakın fotoğrafı, şayet ileri sürülen hukukî işlemi gerçekleşmiş olabileceği izlenimini vermeye elverişli ise, delil başlangıcı olarak kabul edilebilir.

Birbirini takip eden hareketli görüntüler bütünü şeklinde tanımlanabilecek video kayıtları ise, delil başlangıcının temel şartı olan belge niteliğini taşıma konusunda hiçbir tereddüt olmaksızın kabul edilmektedir. Bu tür kayıtlar yalnızca görüntüden oluşabileceği gibi, görüntü ile birlikte sesi de içerebilir. Ses içermeyen kayıtların söz konusu olduğu durumlarda dahi, irade beyanının belirlenmesi amacıyla dudak okuma yöntemine başvurulması mümkündür. Bazı durumlarda ise, hukukî işlemin varlığını ortaya koymak adına yalnızca belli olayların varlığının kanıtlanması yeterli sayılarak, konuşmanın ayrıca tespitine gerek duyulmayabilir⁸⁶⁵. Bu konuda ceza yargılaması yönünden Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 28.02.2017 tarihli önemli bir kararı bulunmaktadır. Bu karar dudak okuma yönteminin delil olarak kullanılmasına ilişkin önemli bir örnektir. Bu kararda, ceza infaz kurumunda meydana gelen bir olayın aydınlatılması amacıyla, ses içermeyen kamera kayıtları üzerinde dudak okuma uzmanı tarafından yapılan analizler değerlendirilmiştir. Uzman, görüntülerdeki kişilerin dudak hareketlerini inceleyerek, konuşmaların içeriğini tespit etmiş ve bu bulgular mahkeme tarafından delil olarak kabul edilmiştir.⁸⁶⁶ Bununla birlikte fotoğraf ve video kayıtları gibi elektronik verilerin güvenilirliği hususunda çekince yaratan temel nokta, bu belgelerin kolaylıkla değiştirilme veya veri bütünlüğünün bozulması riskini içermesidir. Bu nedenle taraflardan biri sunulan fotoğraf veya video kaydının doğruluğunu kabul etmişse, herhangi bir ihtilaf söz konusu olmaz. Ancak belgeye itiraz edilmesi hâlinde, bilirkişiler aracılığıyla bu belgelerin orijinal olup olmadığı veya herhangi bir müdahale yapıp yapılmadığı kolayca belirlenebilir. Ayrıca elektronik ortamdaki fotoğraf veya video belgeleri üzerinde elektronik imza gibi güvenlik unsurlarının bulunması,

⁸⁶⁴ Keser (n 1) 114.

⁸⁶⁵ Umar (n 105) 628.

⁸⁶⁶ Yargıtay CGK, 28.02.2017, E. 2014/269, K. 2017/108 (<https://www.legalbank.net/>).

belgelerin güvenilirliğini artırarak delil başlangıcı açısından daha güçlü bir konuma getirmektedir⁸⁶⁷.

Yargıtay 21.HD 07.02.2014 tarihli kararında sayılı kararında, güvenlik kamerası görüntülerinin hukukî uyuşmazlıkta delil başlangıcı olarak kabul edilebileceği belirtilmiştir. Kararda mahkemenin görev alanının dosyaya ibraz edilen kamera görüntülerini delil başlangıcı olarak değerlendirerek yargılamayı sürdürmek olduğu açıkça vurgulanmıştır.⁸⁶⁸

Benzer şekilde, Yargıtay 1. Hukuk Dairesi'nin 28.11.2012 tarih ve 2012/13298 Esas, 2012/13965 Karar sayılı içtihadında da ATM kameralarının kayıtlarının delil başlangıcı niteliğinde olduğu ifade edilmiştir. Söz konusu kararda, bankamatik kartı kullanılarak gerçekleştirilen işlemlerin gerçekten iddia edildiği gibi olup olmadığının, ancak ATM kamera görüntülerinin bilirkişi incelemesine tâbi tutulması ile belirlenebileceği belirtilmiştir. Mahkemenin bu noktada eksik inceleme yaparak hükme ulaşması Yargıtay tarafından hukuka aykırı bulunmuştur.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 28.5.2003 tarih ve 2003/1-374 Esas, 2003/370 Karar sayılı kararı da video görüntülerinin ispat gücüne ilişkin önemli bir değerlendirmeyi içermektedir. Karar konusu olayda video görüntüleri tek başına delil olarak ileri sürülmüş ve Yargıtay, bu görüntülerin hukuka aykırı bir yolla elde edilmediğini kabul etmekle birlikte, somut durumda görüntülerin delil olarak tek başına yeterli kanaat oluşturmadığı sonucuna varmıştır. Bu, video görüntülerinin genel olarak delil olmayacağı anlamına gelmemekte, ancak tek başına yeterli olmayabilecekleri anlamını taşımaktadır.

Fotoğraf ve video kayıtları gibi elektronik belgeler, doğrudan bir hukukî işlemi ispat amacıyla üretilebileceği gibi, iddia edilen vakıanın unsurlarını aydınlatan yardımcı belgeler olarak da değerlendirilebilir. Örneğin, sözleşme evrakının fotoğraflanması ya da borcun ifasına ilişkin video kayıtları, fiilî karine niteliğinde belgeler olarak kabul edilebilir ve böylece delil başlangıcı oluşturabilir. Bu tür durumlarda hukukî işlemin ispatına ilişkin karşılaştırmaya elverişli nesnel unsurların varlığı önem kazanmaktadır. Özellikle görüntü ya da ses kayıtlarında, objektif karşılaştırma kriterleri olan kişinin görüntüsü ve sesi, belgeyi güçlü kılar. Ancak hâkim, bu belgelerden tek başına yeterli kanaate ulaşamazsa, durumu açıklığa kavuşturmak için keşif veya bilirkişi incelemesine de

⁸⁶⁷ Keser (n 1) 132.

⁸⁶⁸ Yargıtay 21. HD, 07.02.2014, E. 2013/17594, K. 2014/2401 (<https://www.legalbank.net/>).

YÜHFD Cilt: XXII Sayı:2 (2025)

başvurabilecektir. Bu şekilde delil başlangıcının tüm şartları yerine getirilmiş olacaktır⁸⁶⁹.

Sonuç

Delil başlangıcı kurumu, klasik ispat hukuku anlayışının sınırlarını esneten ve özellikle senetle ispat zorunluluğunun geçerli olduğu hallerde takdirî delillerin devreye girmesini mümkün kılan özgün bir yapı sunmaktadır. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile bu kurumun kapsamı genişletilmiş; “belge” kavramı altında daha çeşitli kayıt türlerinin ispat sistemine dâhil edilmesi sağlanmıştır. Bu gelişme, özellikle teknolojik dönüşümün ivme kazandığı çağdaş hukuk yargılamasında büyük önem taşımaktadır. Çalışma kapsamında, farklı türdeki belgelerin delil başlangıcı niteliği açısından taşıdığı özellikler analiz edilmiş; her bir belge türünün HMK’nın 199 ve 202. maddeleri çerçevesinde taşıdığı delil değeri değerlendirilmiştir.

Çalışmada geleneksel yazılı belgelerden farklı olarak faks, elektronik posta, WhatsApp yazışmaları, ses kaydı, video ve fotoğraf gibi çeşitli elektronik verilerin de belirli şartları sağladıkları takdirde delil başlangıcı fonksiyonu görebileceği ortaya konmuştur. Bu tür verilerin tamamı, kanunda öngörülen “belge” tanımıyla uyumlu olduğu ve özellikle karşı taraftan veya temsilcisinden kaynaklandığı hususu ortaya konabildiği sürece, takdirî delil olarak hâkimin kanaat oluşturmaya katkı sağlamaktadır.

Faks metinleri bakımından, bu iletim aracının taşıdığı teknik özellikler ve belge üzerinde yer alan gönderici-alıcı bilgileri sayesinde delil başlangıcı sayılabileceğini göstermektedir. Gönderim saati, teyit raporu ve karşı tarafla ilişkilendirilebilen bir içerik söz konusu olduğunda, faks belgeleri HMK m. 202’de aranan “verilmiş veya gönderilmiş belge” tanımı içine girmekte ve tanıkla ispatın yolunu açan bir dayanak oluşturmaktadır. Ancak, belge ile gönderici arasında kurulacak bağın somutlaştırılamadığı, yani faksın anonim kaynaklı ya da çok kullanıcı bir sistemden geldiği durumlarda, delil başlangıcı sayılmasının güçleşeceği değerlendirilmiştir.

Elektronik postaların, güvenli elektronik imza içermemeleri durumunda senet niteliği taşımadıkları açıktır; ancak içeriği itibarıyla ilgili hukukî işlemi muhtemel göstermesi ve karşı taraftan kaynaklandığı teknik incelemelerle ortaya konabilmesi hâlinde delil başlangıcı fonksiyonunu yerine getirebileceği kabul edilmiştir. Bu bağlamda e-posta iletişimde

⁸⁶⁹ Umar (n 105) 625.

kullanılan sunucu bilgileri, IP adresleri ve iletişim kayıtları gibi unsurların, belgenin kaynağını teyit edici veriler sunduğu, dolayısıyla hâkimin takdir yetkisini genişlettiği ifade edilmiştir. Yargıtay'ın bu yöndeki içtihatları da elektronik postaların delil başlangıcı olarak kabulünü mümkün kılmakta ve mahkemelerin salt güvenli elektronik imza taşımadığı gerekçesiyle bu tür belgeleri delil olmaktan dışlamalarının isabetli olmadığını ortaya koymaktadır.

WhatsApp gibi çevrim içi anlık mesajlaşma uygulamaları üzerinden gerçekleştirilen yazışmaların da, içerik bütünlüğü korunmuş ve mesajın tarih-saat bilgisi ile tarafları açık biçimde gösterilmişse, delil başlangıcı olarak kabul edilebileceği sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle bu mesajların ekran görüntüsü, çıktı veya dijital log şeklinde dosyaya sunulması ve gerektiğinde bilirkişi incelemesiyle doğrulanması hâlinde, bu belgelerin ilgili hukukî işlemi kuvvetle muhtemel gösterdiği kabul edilmektedir. Nitekim Yargıtay'ın WhatsApp yazışmalarına dayalı olarak sözleşme ilişkisini veya borç ikrarını destekleyen kararları, bu tür dijital içeriklerin delil başlangıcı fonksiyonunu yerine getirdiğini göstermektedir.

Ses kayıtları yazılı delil anlayışının dışında kalan fakat gelişen teknolojiyle birlikte ispat fonksiyonu kazanan veriler arasında yer almaktadır. Her ne kadar ses kaydının HMK m. 202 anlamında delil başlangıcı sayılabilmesi için karşı taraftan kaynaklandığının somut biçimde ispatı gerekse de, bu durum teknik yollarla mümkün hale gelmekte ve ses kaydının içerdiği ifade, sesin niteliği, kullanılan cihaz bilgileri ile kimlik tespiti yapılabilmektedir. Bu verilerin, hukukî işlemi tamamen ispatlamasa dahi, onun gerçekleşmiş olabileceğine dair güçlü bir kanaat oluşturabileceği ve bu nedenle takdirî delillerin kullanılmasına imkân tanıdığı sonucuna varılmıştır.

Fotoğraf ve video kayıtları ise, özellikle görsel olarak bir olayın, tarafların veya bir eylemin gerçekleştiğini gösteren unsurlar içermesi durumunda delil başlangıcı kabul edilebilmektedir. Bu belgelerin ispat gücünün belirlenmesinde, içerik bütünlüğünün korunması, zaman ve mekân bilgilerinin tespiti ve kaydın taraflardan hangisine ait olduğunun ortaya konması belirleyici olmaktadır. Söz konusu veriler, çoğu zaman tek başına bir hukukî işlemi ispata yetmemekle birlikte, işlemle ilgili olguların varlığını muhtemel kılmaları nedeniyle delil başlangıcı görevini başarıyla yerine getirmektedirler.

Tüm bu değerlendirmeler ışığında, 6100 sayılı HMK'nın 199 ve 202 madde hükümleri bağlamında, delil başlangıcı kavramı altında çok sayıda elektronik veri türünün takdirî deliller yönünden ispat aracı olarak hukukî

değer kazandığı, ispat sürecinin çağdaş iletişim teknolojileriyle bütünleştirildiği ve böylece hem usul ekonomisi hem de maddi gerçeğe ulaşma ilkesi açısından daha verimli bir yargılama sürecinin mümkün hale geldiği görülmektedir. Bu gelişmeler, hâkimin teknik bilgiye ulaşmasını gerektiren yeni sorumluluklar da doğurmakta; bilirkişi desteği ve teknik analiz araçları, elektronik verilerin delil niteliğinin tayininde kaçınılmaz hale gelmektedir. Bu bağlamda, teknolojiye entegre olmuş bir ispat sistemi, yargılamada adaletin gerçekleşmesine katkı sağlamakta; fakat aynı zamanda sahtecilik, veri bütünlüğünün bozulması ve güvenlik açıklarına karşı daha dikkatli ve denetleyici bir yaklaşım geliştirilmesini de zorunlu kılmaktadır.

Kaynakça

- Acar A.E, *Medeni Muhakeme Hukukunda Elektronik İmzalı Belgelerin Delil Niteliği*, (On İki Levha 2013).
- Akipek J, Akıntürk T ve Derya A, *Türk Medenî Hukuku Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku*, (19. Baskı, Beta 2024).
- Alangoya Y, Yıldırım K, Deren Yıldırım N, *Medenî Usul Hukuku Esasları*, (8. Baskı, Beta 2011).
- Arslan R, Yılmaz E, Taşpınar Ayvaz S ve Hanağası E, *Medeni Usul Hukuku* (11. Baskı, Yetkin 2024).
- Atalı M, Ermenek İ, Erdoğan E. *Medeni Usul Hukuku*, (Yetkin 2024).
- Balkan B ve Kahyaoğlu S.B, ‘Türk Bankacılık Sektöründe Faks ve Hukukî Boyutu’ (2017) 103(28) Bankacılar Dergisi 82-99.
- Bilge N ve Önen E, *Medeni Yargılama Hukuku Dersleri*, (Sevinç Matbaası 1978).
- Biçkin İ, ‘Elektronik İmza ve Elektronik İmza ile İlgili Kanunî Düzenlemeler’ 2006 (63) Türkiye Barolar Birliği Dergisi 109-125.
- Centel N, Zafer H, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (22. Baskı, Beta 2024).
- Daniel L & Daniel L, *Digital Forensics for Legal Professionals: Understanding Digital Evidence from The Warrant to The Courtroom*, (USA Elsevier 2014).
- Erdönmez G, *Medeni Usul Hukukunda Belgelerin İbrazı Mecburiyeti*, (On İki Levha 2014).
- Erturgut M, *Medeni Usul Hukukunda Elektronik İmzalı Belgelerin Delil Olarak Değerlendirilmesi*, (Yetkin 2004).
- Futtu E, *Delil Başlangıcı ve Elektronik Belgelerin Delil Başlangıcı Niteliği*, (Seçkin 2021).
- YÜHFD Cilt: XXII Sayı:2 (2025)

Göksu M, *Hukuk Yargılamasında Elektronik Delil*, (Adalet 2011).

Göksu, M. ‘HMK Çerçevesinde Senetle İspat Kuralı ve Bu Kuralın İstisnaları’ 2011 1(1) Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi 53-65.

Gökyayla K. E, ‘Telefaks Metinleri ile İspat’ Prof. Dr. Mahmut Tevfik Birsnel’e Armağan, (Dokuz Eylül Hukuk Fakültesi Yayınları 2001) 155-172.

Keser S, *Medenî Yargılama Hukukunda Delil Başlangıcı*, (On İki Levha 2016).

Koç E, *Medeni Usul Hukukunda Belge Kavramı*, (Sümer Kitabevi 2021).

Kılınç A, ‘Belge ve Delil başlangıcının delil değeri’ C (15) 187-188 Bahçeşehir Hukuk Fakültesi Dergisi, 197-220.

Konuralp H, *Medeni Usul Hukukunda Yazılı Delil Başlangıcı*, (Yetkin 2009).

Kuru, B, ‘Yazılı Delil Başlangıcı’ Prof. Dr. Ejder Yılmaz’a Armağan C.II, (Yetkin 2014) 1383.

Mazlum İ, ‘Medeni Usul Hukukunda Belge ve Senet Ayrımı’, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi 2012).

Orta M, *Elektronik İmza ve Uygulaması*, (Seçkin 2005).

Özer T, HUMK’tan HMK’ya Medenî Usul Kanunu Tasarıları, (Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları 2012).

Özkaya-Ferendeci Ö, ‘Yeni Hukuk Muhakemeleri Kanunu’ndaki Belge Terimi ve İspat Hukukundaki Yeri’ (Prof. Dr. Hakan Pekcanıtez’e Armağan 2015) 813-830.

Özsunay E, ‘Elektronik Ticaret ve E-Sözleşmelerin Temel Sorunları’ Uluslararası İnternet Hukuku Sempozyumu (İzmir 2002).

Özsunay E, *Medenî Hukuka Giriş*, (4. Baskı, Güryay Matbaası 1986).

- Pekcanitez H, Atalay O ve Özekes M, *Medenî Usul Hukuku*, (14. Baskı, Yetkin 2013).
- Pekcanitez H, ‘Hukuk Muhakemeleri Kanun Tasarısı Değerlendirmesi’ (2006) (V) *Medenî Usûl ve İcra-İflâs Hukukçuları Toplantısı* 3- 33.
- Postacıoğlu İ.E, *Şehadetle İspat Memnuiyeti ve Hudutları*, (Baha Matbaası 1964).
- Sarıgül B.A, ‘Belge ve Belgenin Delil Kuvveti’ 2020/1 Ankara Barosu Dergisi 1-40.
- Tanrıver S, *Medeni Usul Hukuku Cilt I*, (11. Baskı, Yetkin 2024).
- Tok O, *Medeni Usul Hukukunda Delil Başlangıcı*, (Seçkin 2016).
- Topuz G, *Medeni Usul Hukukunda Karinelerle İspat*, (Yetkin 2012).
- Umar B, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, (Yetkin 2014).
- Yavaş M, ‘Hukuk Muhakemeleri Kanun Tasarısı’nın Bazı Hükümlerinin (m.203-242) Değerlendirilmesi’ Prof. Dr. Saim Üstündağ’a Armağan, (Adalet Yayınevi 2009) 531-554.
- Yavaş M, *Senetle İspat ve Senede Karşı Senetle İspat Kuralları ile Bu Kuralların İstisnaları*, (Turhan Kitabevi 2009).
- Yavuz N, ‘Yazılı Delil Başlangıcı’ (1977) (3-4) Adalet Dergisi 290-295.